

Fórum ochrany přírody

/ VELKOPLOŠNÁ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ
/ TŘICETINY DRUHOVÝCH VYJÍMEK - díl III.

03
2022

Vážené čtenářky a čtenáři,

téma velkoplošné ochrany přírody se ukazuje jako zásadní téma roku 2022. Články z předchozích dvou čísel autorů P. Hladíka a M. Hoška věnované připravovaným národním parkům tak logicky doplnilo v dubnu již 16. setkání Fóra ochrany přírody na Přírodovědecké fakultě UK, o kterém se dočtete v článku Jana Duška.

Zřejmě kůrovcová kalamita odstartovaná v letech s obdobími sucha, která na značné části území odhalila nedobrý stav lesních ekosystémů hospodářských lesů, byla i jakýmsi podnětem k zájmu politických stran o ochranu přírody. To vyústilo v zařazení témat do volebních programů všech hlavních politických stran a hnutí. Protože volební programy je potřeba vybavit jasnými hesly, tak bylo téma ochrany přírody formulováno jako příslib zvýšení ochrany přírody a konkrétně pak jako příslib vyhlášení dalších národních parků a chráněných krajinných oblastí. Jako nit se v tomto čísle časopisu všemi články, věnovanými národním parkům a chráněným krajinným oblastem proplétá myšlenka důležitosti společenské a politické podpory a konsenzu pro vznik velkoplošného chráněného území. To, že na tomto poli, není současná ochrana přírody úplně úspěšná, je naznačeno v článkách Tomáše Rothrockla i Petra Rotha. V článkách Pavla Pešouta a Miroslava Dorta, Vladimíra Dolejského a Pavla Dornáka se čtenář může seznámit s aktuálním pohledem na perspektivu současných velkoplošných chráněných území. Zajímavé jsou také pohledy na vývoj a poslední změny v organizaci národních parků na Slovensku. Tak, jak je popisován Rastislavem Rybaničem průběh schvalování a začátek aplikace reformy Slovenských národních parků s organizovaným odporem části lesnické a myslivecké veřejnosti využívající i dezinterpretaci návrhů na ochranu přírody v národních parcích, můžeme vidět i určitou paralelu v situaci kolem návrhů národního parku Křivoklátsko v posledních 15 letech.

Příjemné čtení a kritické přemýšlení o budoucnosti ochrany přírody a krajiny ve velkoplošných chráněných územích v ČR Vám přeje

Jaroslav Obermajer

AOPK ČR, člen redakční rady

OBSAH

// EDITORIAL

Jaroslav Obermajer

2

// VÝSTUPY ZE SETKÁNÍ FÓRA

Jan Dušek

3

PETICE - PODPORA NÁRODNÍM PARKŮM

6

// ANALÝZY A KOMENTÁŘE

Jak dál ve velkoplošné ochraně?

Tomáš Rothrockl

8

Význam národních parků

Vladimír Dolejský

9

Stav a potenciál rozvoje soustavy CHKO v ČR

Pavel Pešout, Miroslav Dort

12

Jak dál se soustavou CHKO?

Pavel Dornák

18

Obce v národních parcích trpící?

Petr Roth

20

Přebíhající reforma národních parkov na Slovensku

Rastislav Rybanič

25

Třicetiny druhových výjimek: mnoho důvodů k zamyšlení

Část III

Petr Roth

29

Způsob informování spolků o zahájení řízení aneb mohou některé OOP beztestně obstruovat?

Jitka Jelínková

32

Proč milujeme LIFE a páchníka hnědého

Vlastimil Karlík

36

*Vyhlášení CHKO Krušné hory získává stále větší podporu veřejnosti. Jistě jedním z důvodů je snaha ochránit zachovalou přírodu v kontrastu s podhůřím, poničeným těžbou a zpracováním hnědého uhlí. Na snímku výhled z vrchu Jezeří ležícího uprostřed bukových lesů na úbočí Krušných hor do jámy velkolomu ČSA.
Foto Pavel Pešout*

Fórum ochrany přírody 3/2022 ● ročník 9 ● vychází elektronicky 4x ročně zdarma ● vydává Fórum ochrany přírody, Slezská 125, 130 00 Praha 3 ● IČO 227 19 466 ● redaktorka Markéta Dušková ● grafický návrh a úprava Edita Hrušešová ● redakční rada Jan Dušek, Michael Hošek, Jaroslav Obermajer, Tomáš Rothrockl, Petr Roth a David Storch ● kontakt: info@forumochranyprirody.cz, +420 604 503 856 ● ISSN 2336-5056 ● číslo vychází 5. 12. 2022

MUSÍTE SE VÍČ SNAŽIT, PANE SPRÁVČE

SHRNUTÍ ŠESTNÁCTÉHO SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY

JAN DUŠEK

Mgr. JAN DUŠEK
Ředitel Integra Consulting, pracuje v DHP Conservation, spolupracuje s řadou nevládních, veřejných i soukromých organizací. Zabývá se zejména propojováním ochrany přírody s dalšími obory. Stál u zrodu FOP a je v něm aktivní po celou dobu jeho činnosti.

V sobotu 2. dubna 2022 se v prostorách Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy po dlouhé covidové odlmce konalo 16. setkání Fóra ochrany přírody. Cílem tentokrát bylo ohlédnouti se za vývojem české ochrany přírody v předchozích zhruba dvaceti letech a také probrání výzev, které aktuálně přicházejí.

Plenární příspěvky, které zarámovaly následující diskuzi v pracovních skupinách, se věnovaly tématům *Česká ochrana přírody v době Zelené dohody*, *Taxonomie EU a Strategie ochrany biodiverzity EU do roku 2030*. Po plenárních přednáškách a společně formulovaných námětech se účastníci rozdělili do diskusních kaváren, v nichž se detailně věnovali vybrané problematice v rámci moderované debaty.

AŽ PŘÍLIŠ OBECNÁ OCHRANA

Hlavním tématem všech diskuzí byl pokračující úbytek biodiverzity a ochrana krajiny, především mimo zvláště chráněná území. Data ukazují, že krajina v ČR stále zarůstá. Nárůst biomasy vegetace je bohužel podporován i v rámci opatření na ochranu klimatu ve snaze fixovat více uhlíku. V praxi chráníme zejména samotnou plochu území, převážně za pomoci vyhlášení chráněných území. Mnohem méně se soustředíme na biodiverzitu, kterou umíme zvyšovat jen na malých plochách.

Obecná ochrana přírody používá jako hlavní nástroje systém regulací a pobídek. Podle diskutujících ale převažuje represivní přístup a chybí výraznější pozitivní motivace, například u náhrad, a nastavení „pasivních“ nástrojů jako může být úprava některých daní.

Problémem obecné ochrany je její nízké renomé a malá váha v systému celé ochrany přírody. V praxi příliš nereflektuje platné strategické dokumenty.

Je otázkou, zda má obecná ochrana působit celoplošně nebo se soustředit zejména na stepping stones, tedy kupříkladu na ochranu významných krajinných prvků. Jejich ochrana se aktuálně opírá o výrazné legislativní nástroje, které ale jsou v praxi málo uplatňované a těžko uplatnitelné. Problémem je, že významné krajinné prvky nejsou geograficky ani metodicky vymezeny, není určeno, jaká pravidla ochrany by na nich měla být uplatňována.

Dalším potenciálně silným nástrojem je územní systém ekologické stability (ÚSES). Ten má sice složitá pravidla pro vymezování, ale výsledky mají z pohledu ochrany přírody převážně nízkou kvalitu. Za dobu existence na zlepšení stavu není vědecky pracováno, koncept z počátku 90. let je zastaralý. Jedním z mnoha problémů je chybějící popis funkčnosti biokoridorů. Vymezování ÚSES musí řešit i abiotické faktory. Jednou z možných cest je podle účastníků setkání nahrazení ÚSES systémem významných krajinných prvků založených na přírodních biotopech a propojených dalšími krajinnými prvky.

Obecná ochrana druhů, další z nástrojů obecné ochrany, je stejně jako zvláštní druhová ochrana zastaralá.

Problematická je také ochrana přírodních parků, jejichž biologická kvalita je velmi různorodá. Některé jsou chráněny jen formálně. Přírodní parky jsou ale významné z pohledu územního plánování, kde úroveň jejich zohlednění záleží na zaměření zpracovatele územního plánu, stává se, že je projektanti ignorují. Mají svou roli také v případě občanského nesouhlasu s novými (zejména developerskými) projekty.

Vzhledem k chybějícím nástrojům krajinného plánování nejsou řešeny celkové souvislosti a vztahy v krajině. Krajinný plán by měl být povinným územně analytickým

podkladem, pro jeho vznik jsou podstatné mezioborové týmy složené z tvůrců s příslušným vzděláním. Prozatím ale chybí pravidla, normy a vzdělávání urbanistů, kteří se věnují územnímu plánování.

KOUPIT SI ZDRAVOU KRAJINU

Diskutující upozornili, že problémem pro krajinu je stále chybějící vztah k půdě kvůli přetřhaným historickým vazbám. V krajině jsou ale pozitivně znát dopady agroenvironmentálních, resp. agroenvironmentálně-klimatických, opatření (zejména nadstavbových titulů). Také rozvoj ekologického zemědělství má pozitivní vliv, podobně jako uplatňování standardů FSC v lesnictví. Ukazuje se, že nastavení zemědělských dotací je pro funkčnost krajiny zcela určující.

Obecně ale stále není nastavení zemědělských dotací hodnoceno pozitivně, je třeba provést ještě řadu úprav a doplnění, aby zejména pravidla společné zemědělské politiky byla ve prospěch stavu naší krajiny. Je zaznamenána nedostatečná flexibilita dotačního systému, je znatelný nedostatek poradců. V zemědělství přetrvává tlak na intenzifikaci, chování podniků může změnit vhodná kombinace dotačních nástrojů. Z perspektivy trhu je potřeba vytvořit silné ekonomické prostředí.

V praxi bude potřeba, aby zprostředkující orgány a úřady změny v dotačním systému a nastavení obecné ochrany chápali a zvládali. MŽP bude muset krajským úřadům poskytovat kvalitnější metodické vedení. Aplikovaný výzkum a monitoring ve volné krajině může pomoci k přípravě moderních metodických materiálů. Ke zlepšení veřejné správy může napomoci také intenzivnější spolupráce s externími odborníky. I proto by měl být podporován poradenský systém.

BÝT IN

Problematika návaznosti na nové evropské a globální směry účastníky setkání příliš nezaujala. Přesto bylo konstatováno, že větší zapojení české ochrany přírody do přípravy evropských strategií může umožnit zohlednění tuzemských specifik v těchto dokumentech.

Ochrana cenných oblastí, i v souvislosti s připravovaným nařízením o obnově přírody (EU Restoration Law), mohou významně prospět velké podniky a podnikatelé, pokud s nimi bude navázána vhodná ko-

munikace. Důvěře musí v první řadě napomoci jasné a jednoznačně interpretované požadavky ochrany přírody, a to i v úrovni uplatňování zákonných ustanovení.

Ve společnosti dochází k postupnému a různému posunu vnímání hodnoty přírody. Tomu napomáhá i nárůst zapojení veřejnosti do správních řízení a rozhodovacích procesů. „Návrat k přírodě“ je moderním lifestyleovým fenoménem, který je možné pozitivně využít.

NOVÉ VELKOPLOŠKY

Soustředění se na ochranu přírody v rámci zvláště chráněných území prohlubuje polarizaci projevující se menším důrazem na volnou krajinu a nízkou intenzitou hledání nových partnerů pro ochranné aktivity. Na druhou stranu chráněná území reprezentativně pokrývají typy biotopů a stanovišť druhů (a geologicky cenných lokalit) a zároveň jsou pro veřejnost jakousi nálepkou kvality. I proto má smysl se dále snažit o vyhlášení nových velkoplošných zvláště chráněných území.

Aktuálně uvažovaná území pro ochranu v podobě chráněných krajinných oblastí (CHKO), jako jsou Krušné hory, Soutok, Doupovské hory, jsou relevantní. Ochrana v podobě CHKO by měla být uvažována také pro Rychlebské hory a znovu také pro Novohradské hory, které kvalitou nejsou horšími územími než např. Brdy nebo Český les.

V rámci připravovaného Národního parku Křivoklátsko sice chybí lánská obora a lesy patřící rodině Colloredo-Mannsfeld, ale jejich obhospodařování se může s lesy v národním parku vhodně doplňovat. V rámci NP Křivoklátsko bude klíčová obnova velké rozlohy území a zajištění trvalého managementu.

V případě uvažovaného Národního parku Soutok dává smysl hlavně změna lesního hospodaření, dosud zajišťovaná zejména lesním závodem Židlochovice. Pokud by bylo možné toto hospodaření změnit jinými prostředky, nemuselo by území mít přímo ochranu v kategorii národního parku.

Obavy z vyhlášení nových velkoplošných chráněných území jsou spojeny hlavně s negativními zkušenostmi ze stávajících. Politický tlak, nesouhlas místních samospráv a obyvatel, k přírodě necitlivé podnikatelské záměry, to vše jsou faktory, které nutí k obezřetnosti. Ale z odborného hlediska je obhajitelná idea nových národ-

ních parků vyhlášených na základě stávajících chráněných krajinných oblastí (Křivoklátsko, Jeseníky), rozšíření stávajících národních parků, zejména severovýchodní části Jizerských hor ke Krkonošskému národnímu parku.

V rámci přípravy nových chráněných území by mělo být výrazně více čerpáno z pozitivních příkladů, které dosavadní ochrana přináší, a to i ze socioekonomického hlediska. Z pohledu ekologického se kvalita přírody v chráněných územích oproti okolní krajině zlepšuje. Je nutné zajistit samostatné odborné studie věnující se rizikům z možného přílivu turistů. Je také třeba brát v úvahu, že stávající velkoplošná chráněná území mají za sebou dlouhou historii vývoje, a to včetně chybných kroků, ale na startovní čáře byla situace zcela odlišná. Riziko bohužel představuje už samotné „otevření“ zákona o ochraně přírody a krajiny, které pro vyhlášení nového národního parku bude nutné.

Před vznikem národních parků bude potřeba připravit stávající zaměstnance správ CHKO na velmi odlišnou formu provozu chráněného území. Bude třeba sdílet a navenek jasně interpretovat podobu bezzáhlovosti, kterou chce ochrana přírody prosazovat.

ZÁVĚREM

Šestnácté setkání Fóra ochrany přírody znovu otevřelo klíčová témata, která musí ochrana přírody aktuálně řešit. Největšími výzvami je funkční nastavení nástrojů obecné ochrany, revize dotačního systému, zavedení krajinného plánování, dobrá implementace nařízení o obnově přírody a zvládnuté vyhlášení nových velkoplošných zvláště chráněných území. Pro úspěšné splnění těchto úkolů bude potřeba společný postup ochranářů ze státního, neziskového, akademického i soukromého sektoru.

**Ústav pro životní prostředí
Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy
v Praze ve spolupráci s DHP Conservation s.r.o.
připravil třetí běh kurzu celoživotního
vzdělávání**

Trendy v ochraně přírody

- **32 přednášek předních českých odborníků na jednotlivá témata**
- **8 online přednášek předních expertů na globální či evropské úrovni**
- **10 specifických webinářů**
- **Kompendium informací z kurzu**
- **nové webové stránky a sociální sítě**

Více zde: <https://trendyochranyprirody.cuni.cz/>

Kurz je revidován z hlediska obsahu i rozsahu díky projektu v rámci Norských fondů, výzvy Reine.

PŘÍRODOVĚDECKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

PODPORA NÁRODNÍM PARKŮM

My, níže podepsaní přírodovědci a specialisté v oblasti životního prostředí, jsme s napětím sledovali eliminaci rozsáhlého požáru v Národním parku České Švýcarsko. Cítili jsme s lidmi, kteří utrpěli škody na svých majetcích a ve svém podnikání.

Víme, že rozhodování o tom, jak omezovat rizika vzniku takových škod, je především věcí politiků. Zároveň však považujeme za nutné, aby takové rozhodování bylo založeno na věrohodných odborných podkladech a bylo systémovým spíše než účelovým řešením.

Nevylučujeme, že se k věci budou vyslovovat i laici a zástupci různých zájmových skupin. Proto je pro nás důležité se k věci společně vyjádřit s expertní vahou specialistů, zabývajících se naší přírodou. Oslovujeme tedy tímto prohlášením naši veřejnost a veřejnou správu ne jako zástupci zájmové skupiny, ale jako vědci a odborníci.

Příroda, může-li se přirozeně vyvíjet, vytváří pestré a stabilní systémy typu přirozených lesů, které jsou odolnější vůči rušivým vlivům než systémy umělé, například než monokulturní lesy. V České republice dnes existují čtyři velká území, ve kterých usilujeme o obnovu těchto odolných ekosystémů. Jsou to naše národní parky.

Efektivní cestou je nechat tuto obnovu přírodě. O to se snažíme v nejcennějších částech národních parků. Jedná se o oblasti, kde bychom mohli svými zásahy přírodním procesům obnovy spíše ublížit. Na zbytku plochy národních parků do přírodních procesů přiměřeně zasahujeme. Kde aktivně konat a kde ne, určuje příslušný zákon, odůvodněný odbornými argumenty. Ten byl v tomto směru také významně upraven v roce 2017. Jeho současného znění v oblasti cílů národních parků si vážíme a považujeme za vhodné jej takto ponechat i do budoucna.

Proces obnovy v národních parcích ještě nebyl dokončen, a proto mohl i jejich lesy úspěšně ohrožit kůrovec. Proto také tyto lesy těžce odolávají větrům. A právě proto, podpořen extrémním suchem a pravděpodobně způsoben lidskou nedbalostí, mohl řídit v Českém Švýcarsku tak rozsáhlý požár.

Příroda se liší od lidského světa i tím, že nezná slovo škoda. Laviny, povodně nebo požáry jsou v ní přirozenými ději, které vytvářejí nové příležitosti pro život. I požár v Českém Švýcarsku nevytvořil přírodě škodu, ale pomohl právě procesům obnovy.

To, o co se snažíme dlouze a nákladně, udělal rychle: vytvořil prostor pro vznik budoucího lesa, ve kterém to již požáry, kůrovec či vichřice nebudou mít tak snadné. A lidé a jejich majetky budou před požáry a dalšími riziky ve větším bezpečí.

Odumřelé stromy i produkty jejich rozpadu do bezzásahových zón národních parků patří. Pod jejich záštitou vyrostle les, který bude pestřejší a bude mít větší sílu chránit sebe i nás. Pokud Správa Národního parku České Švýcarsko nechávala odumřelý les bez zásahu, pak nejen jednala v respektu k zákonům a vlastním povinnostem, ale také v našem dlouhodobém zájmu.

O lesích je třeba přemýšlet v perspektivě, která přesahuje lidské generace. Nebylo by moudré, kdybychom pod vlivem akutně působících emocí na tuto perspektivu zapomněli a pokoušeli se změnit zákonem daný režim v bezzásahových zónách.

Smyslem obnovy přirozených přírodních systémů je - mimo jiné - právě prevence škod, které vznikají lidem a podnikání. Žádáme proto veřejnost i veřejnou správu, aby i nadále podporovala tento lidem prospěšný proces, svěřený do rukou odborníků na správách národních parků.

Autoři prohlášení:

RNDr. Jiří Plamínek, CSc., člen vědecké rady Krkonošského národního parku

Ing. Michael Hošek, Prezident EUROPARC Federation

Mgr. Jan Dušek, ředitel INTEGRA Group

Souhlas s tímto prohlášením potvrdili:

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc., Fakulta životního prostředí České zemědělské univerzity

Mgr. Václav Beran, Muzeum města Ústí nad Labem & ALKA Wildlife o.p.s.

Jaromír Bláha, expert na ochranu lesů Hnutí DUHA

doc. Ing. MgA. David Boukal, Ph.D., Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity & Entomologický ústav, Biologické centrum AV ČR

prof. Mgr. et Mgr. Josef Bryja, Ph.D., Ústav biologie obratlovců AV ČR, Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Mgr. Lukáš Čížek, Ph.D., Biologické centrum AV ČR

prof. em. Dr. habil. Elmar Csaplovics, předseda vědecké rady národních parků České Švýcarsko a Saské Švýcarsko

Ing. Jiří Dlouhý, Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy, předseda Společnosti pro trvale udržitelný život

Ing. Jan Drozd, lesník a bývalý vedoucí odboru péče o les Správy Národního parku České Švýcarsko

prof. Ing. Josef Fanta, CSc., Botanický ústav AV ČR Průhonice - Platforma pro krajinu

prof. Ing. Mgr. Jan Frouz, CSc., Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy & Biologické centrum AV ČR

Mgr. Lenka Fryčová, vedoucí českého zastoupení WWF
Mgr. MgA. Radim Hédl, Ph.D., Botanický ústav AV ČR
prof. RNDr. Tomáš Herben, CSc., Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
Ing. Libor Hort, předseda Rady Národního parku České Švýcarsko
doc. RNDr. Jan Hradecký, Ph.D., děkan Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity
prof. RNDr. Jakub Hruška, CSc., Česká geologická služba, předseda národního komitétu Long-Term Ecological Monitoring (LTER)
RNDr. Tomáš Chuman, Ph.D., Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
prof. RNDr. Milan Chytrý, Ph.D., ředitel Ústavu botaniky a zoologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně
Ing. David Janík, Ph.D., Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
RNDr. Alena Klvaňová, Ph.D., manažerka Celoevropského monitoringu běžných druhů ptáků (PECBMS; Pan-European Common Bird Monitoring Scheme)
Mgr. Vojtěch Kotecký, Ph.D., Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy
prof. RNDr. František Krahulec, CSc., Botanický ústav AV ČR
PhDr. Jan Krajhanzl, Ph.D., Katedra environmentálních studií, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně
Ing. Kamil Král, Ph.D., Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
RNDr. Zdenka Křenová, Ph.D., Ústav výzkumu globální změny AV ČR & Ústav pro životní prostředí, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
doc. RNDr. Karel Kubát, CSc., Česká botanická společnost
RNDr. Miroslav Kundera, ředitel strategického rozvoje Nadace Partnerství
Mgr. Miroslav Kutal, Ph.D., Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně & Hnutí DUHA
Ing. Pavel Lustyk, Ph.D., metodický garant mapování a monitoringu biotopů soustavy Natura 2000
Filip Molčan, člen rady Národního parku České Švýcarsko
prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., dr.h.c.
Ing. Jana Moravcová, ředitelka Beleco z.s.
Mgr. Filip Oulehle, Ph.D., Česká geologická služba
Ing. Jan Pergl, Ph.D., Botanický ústav AV ČR
RNDr. Petr Petřík, Ph.D., koordinátor Platformy pro krajinu, Botanický ústav AV ČR
RNDr. Vlastimil Pilous, člen vědecké rady Krkonošského národního parku
RNDr. David Pithart, CSc., předseda Koalice pro řeky
doc. Mgr. Petr Pokorný, Ph.D., ředitel Centra pro teoretická studia, společného pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd ČR
Ing. Tomáš Pospíšil, místopředseda Pro Silva Bohemica, z.s. & Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky, Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně
prof. RNDr. Karel Prach, CSc., Přírodovědecká fakulta Jihočeské univerzity & Botanický ústav Třeboň
Mgr. Ondřej Přibyla, ředitel faktaoklimatu.cz
prof. RNDr. Petr Pyšek, CSc., Botanický ústav AV ČR & Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
prof. Mgr. Jiří Reif, Ph.D., Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy
RNDr. Antonín Reiter, Ph.D., Jihomoravské muzeum ve Znojmě, člen rady národního parku
RNDr. Dušan Romportl, Ph.D., Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy & Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
RNDr. Petr Roth, CSc., konzultant
PhDr. Ivan Rynda, Fakulta humanitních studií UK, předseda environmentální sekce Českého komitétu pro UNESCO
RNDr. Jiří Sádlo, CSc., Botanický ústav AV ČR
RNDr. Ondřej Sedláček, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy & Ochrana fauny ČR, o.p.s.
Ing. Jiří Schneider, Ph.D., děkan, Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v
prof. Ing. Petr Sklenička, CSc., rektor České zemědělské univerzity
doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D., Právnická fakulta Univerzity Karlovy
prof. David Storch, Ph.D., Univerzita Karlova
prof. Ing. Miroslav Svoboda, Ph.D., Fakulta lesnická a dřevařská České zemědělské univerzity
Mgr. Jan Sychra, Ph.D., Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně & předseda Jihomoravské pobočky České společnosti ornitologické
Ing. Pavel Šamonil, Ph.D., Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví
Pavel Šremer, místopředseda Společnosti pro trvale udržitelný život
RNDr. Jan Štursa, emeritní vědecký pracovník Správy KRNAP
RNDr. Radim Tolasz, Ph.D., Český hydrometeorologický ústav, zástupce ČR v IPCC
prof. Ing. Mgr. Miroslav Trnka, Ph.D., Ústav výzkumu globální změny AV ČR, Ústav agrosystémů a bioklimatologie Mendelovy univerzity, projekt Intersucho
RNDr. Robert Tropek, Ph.D., vedoucí Laboratoře ekologie společenstev v Biologickém centru AV ČR, Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, předseda České společnosti pro ekologii
Mgr. Zdeněk Vermouzek, ředitel České společnosti ornitologické
RNDr. Mojmír Vlašín, předseda Českého ramsarského výboru
Petr Voříšek, Dr., European Bird Census Council (EBCC) & Česká společnost ornitologická (ČSO)
prof. RNDr. Jaroslav Vrba, CSc., Přírodovědecká fakulta Jihočeské Univerzity
doc. Ing. Tomáš Vrška, Dr., ředitel Školního lesního podniku Křtiny, Mendelova univerzita v Brně
doc. Ing. Jan Wild, Ph.D., ředitel Botanického ústavu AV ČR

JAK DÁL VE VELKOPLOŠNÉ OCHRANĚ?

TOMÁŠ ROTHROCKL

Ing. TOMÁŠ ROTHROCKL

Ředitel Správy Národního parku Podyjí. Podílel se na založení a práci Správy CHKO Podyjí, později i Správy NP Podyjí. Koncem 80. let působil jako vedoucí odborný pracovník ve Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v Praze. Specializuje se na obor územní ochrany přírody. Je jedním z iniciátorů bilaterálního národního parku Podyjí – Thayatal. V první polovině r. 2010 vykonával funkci náměstka ministra životního prostředí - ředitele sekce ochrany přírody a krajiny

Z pohledu pokrytí území našeho státu tzv. velkoplošnými chráněnými územími (dále jen VCHÚ) patří Česká republika k evropskému průměru. V kategoriích národní park, či chráněná krajinná oblast je vyhlášeno k dnešnímu dni celkem 30 VCHÚ (26 CHKO, 4 NP), tedy cca 16 % území republiky. Obecně ze statistik vyplývá prosté pravidlo „čím více směrem východním, tím více velkoplošných chráněných území v jednotlivých evropských státech existuje“. Pochopitelně se zde odráží vyšší relativní zachovalost krajiny a přírody. To ale neznamená, že je u nás „vyprodáno“. Naše země má nepochybně přírodní potenciál, který umožňuje a v mnohých případech i objektivně potřebuje přistoupit k zajištění velkoplošné ochrany ať ve formě národních parků nebo chráněných krajinných oblastí. O mnohých z nich se vedou i desítky let trvající debaty a důvody, proč zatím k jejich založení nedošlo, jsou velmi různorodé. A o jakých nových možných VCHÚ se kdy uvažovalo? Výčet návrhů, úvah a nápadů je rozličným mixem, který má ve všech případech nějaké racionální důvody: Krušné hory, Doupovské hory, Novohradské hory, Chřibý a Ždánický les, Jeseníky... Ne všechny zde uvedené jsou však součástí stávajících oficiálních strategických materiálů státní ochrany přírody.

V současné době zaznamenáváme celkem nový zajímavý fenomén – nechuť místních obyvatel, ale i dalších zainteresovaných, podporovat velkoplošnou ochranu v místech, která by si to nanejvýš zasloužila. Současná vládní reprezentace si stanovila ve svém vládním prohlášení nelehké cíle: připravit k vyhlášení národní parky Křivoklátsko a Soutok Moravy a Dyje. A oba záměry bohužel narážejí na odpor regionů. Akceptace návrhů ze strany místních municipalit se tak stávají oním předkladatelským oříškem – ano, čtete správně nikoliv překladatelským, jak se praví v jednom českém kultovním filmu. Předkladatel návrhu, tedy MŽP, totiž stojí před nelehkým úkolem, jak

rozlousknout onen oříšek, nebo spíš jak rozseknout pověstný gordický uzel. Sluší se poznamenat, že poslední dobou je Soutok správně favorizován pro kategorii CHKO, nikoliv NP a možná i díky tomu není odpor v region tak jednoznačný, jak je tomu u Křivoklátska.

Další cesta ve velkoplošné ochraně je nepochybně limitována nejen odbornými názory vědců, zájmy a politickým nadhledem (možná i) osvícených politiků, entuziasmem i sny zapálených regionálních ochránců přírody, zdravým lokálpatriotismem a mnohdy chybějící hrdoostí místních lidí, ale i reálnými kapacitami úředního aparátu včetně možností samotného ministerstva životního prostředí. Toto je jasně vykolíkované hřiště, na kterém se ona velká hra hraje. A poločasem není ani oněch klasických 45 minut, ani volební období našich starostů, poslanců, senátorů, či prezidentů. Realitou je, že se jedná o dlouhodobý proces čítající aktivní život generací našich soupeřů i jejich nástupců. Je dobré si uvědomit, že v evropských demokraciích to funguje obdobně. Cesta přípravy k vyhlášení VCHÚ často trvá i několik desítek let. A základními kameny jsou však vždy kvalitní odborně podložené návrhy a všeobecná společenská akceptace. A čeho se nám nedostává v případě dvou výše zmíněných horkých vládních kandidátů? Na tuto otázku si jistě odpoví laskavý čtenář sám.

VÝZNAM NÁRODNÍCH PARKŮ

VLADIMÍR DOLEJSKÝ

Ing. VLADIMÍR DOLEJSKÝ, Ph.D.
Náměstek pro řízení sekce ochrany přírody a krajiny na MŽP. Působil jako výrobně-technický náměstek státního podniku Lesy ČR, v roce 2007 byl pověřen jeho řízením, později působil jako ředitel odboru ochrany lesa České inspekce životního prostředí. Je členem vědecké rady České zemědělské univerzity v Praze. Na MŽP působil v letech 2009-2011 jako ředitel odboru péče o národní parky a od února 2014 jako náměstek ministra.

Jen málokterá oblast zažívá v současné době v Evropě tak dynamický vývoj, jako ochrana přírodního prostředí, péče o krajinu a využívání přírodních zdrojů. Posouvá se také chápání poslání národních parků, a to jak na mezinárodní, tak na národní úrovni.

Je třeba tyto moderní trendy v ochraně přírody zachytit a reagovat na aktuální vývoj. V současné době existují v ČR čtyři národní parky, které pokrývají 1,51 % rozlohy území státu.

Všechny národní parky zřídilo Ministerstvo životního prostředí České republiky v souladu se zákonem o ochraně přírody a krajiny (dále jen „ZOPK“) při zohlednění celosvětových trendů ochrany přírody a při citlivém zohledňování potřeb všech zainteresovaných skupin v regionech i mimo ně. Tato unikátní území jsou spravována prostřednictvím správ národních parků, které zajišťují péči o přírodní hodnoty, profesionální péči o návštěvníky národních parků a další povinnosti.

Posláním národních parků je ochrana a obnova přirozené biologické rozmanitosti. Velký důraz se proto klade na postupné obnovení přirozených procesů, aby se – v jasně vymezených oblastech – mohla příroda vyvíjet bez zásahu člověka. Mělo by dojít i k obnově přirozeného vývojového cyklu lesa ve všech jeho vývojových fázích. Národní parky zajišťují také ochranu a obnovu životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí, proto se v některých jejich částech může aktivně pečovat o údržbu kulturní krajiny, na kterou je vázaná řada rostlin a živočichů. Plošně by ale takové plochy na území národního parku neměly převažovat.

Přírodní hodnoty na území všech čtyř našich národních parků jsou významné i v mezinárodním kontextu. Všechny národní parky jsou navíc bilaterálními přeshraničními parky. Na Krkonošský národní park na polské straně hranice navazuje Karikonoski Park Narodowy, na Národní park Šumava na německé straně Nationalpark

Národní přírodní památka Swamp. Rosnatka prostřední. Foto Zdeněk Patzelt

Bayerischer Wald, na Národní park České Švýcarsko na německé straně Nationalpark Sächsische Schweiz a na Národní park Podyjí na rakouské straně Nationalpark Thayatal. Snahou je prohlubovat přeshraniční spolupráci tak, aby se postupně sjednotila péče o celé území.

Všechny správy národních parků jsou také členy Federace EUROPARC, která sdružuje instituce ochrany přírody, spravující různé typy evropských krajín. KRNP, NP Šumava a NP Podyjí mají certifikát ověřující kvalitu příhraniční spolupráce v rámci programu této Federace. KRNP a NP Šumava (včetně části CHKO) jsou součástí biosférických rezervací UNESCO, NP Podyjí a NP Šumava jsou pak držitelem Evropského diplomu Rady Evropy. Šumavská a Krkonošská rašelinistiště jsou také zařazena v seznamu mokřadů mezinárodního významu podle Ramsarské úmluvy. Všechny národní parky jsou velkou částí svého území součástí soustavy evropsky významných území Natura 2000, tedy ptačích oblastí a evropsky významných lokalit.

Další z neopominutelných funkcí národních parků je funkce vědecká a výzkumná. Její důležitost se zvyšuje například i s ohledem na probíhající změnu klimatu. Území, která jsou ponechána samovolnému vývoji, totiž představují významnou a jedinečnou srovnávací studijní plochu oproti člověkem v různé míře ovlivňovaným ekosystémům. Území národních parků je rovněž důležité pro výzkum unikátní druhové pestrosti.

Jednou z podstatných funkcí, kterou národ-

ni parky plní a jejíž význam se v současnosti zvyšuje, je i funkce rekreační a turistická. Národní parky ročně navštíví miliony turistů s různou délkou pobytu. S rozvojem turistiky a rekreace je však úzce spojen i tlak na realizaci nových rozvojových projektů. Pro ochranu cenné přírody je potřebné, aby při schvalování návrhů na výstavbu rekreačních areálů, zvyšování ubytovacích kapacit či výstavbu navazující infrastruktury byly vždy posuzovány i aktivity s tím spojené a byla respektována jedinečnost daného území.

Národní parky hrají důležitou roli v zadržování povrchových vod, či navyšování hladiny podzemní vody. Přírozená struktura vodních toků a jejich okolí má velký význam například v omezování rozsahu povodní. Národní parky (zejména NP Šumava a KRNP) představují rozsáhlé pramenné oblasti a rozvodí („střechy střední Evropy“), podstatné pro celostátní hospodaření s vodou. Rozsáhlé lesní ekosystémy také ovlivňují lokální klima a hrají důležitou roli v koloběhu uhlíku a v produkci kyslíku, což je mimořádně důležité vzhledem k probíhající klimatickým změnám.

Národní parky mají i význam výchovný a osvětový. Návštěvníci mohou na vlastní oči pozorovat jedinečnou přírodu a zároveň poznávat složité vztahy a souvislosti, které její podobu ovlivňují. Úkolem zaměstnanců správ národních parků pak je, aby srozumitelně vysvětlovali důvody i zvolený způsob ochrany přírody. Cílovou skupinou jsou nejen návštěvníci národních parků, ale

i zástupci veřejné správy, vlastníci nemovitostí a místní obyvatelé.

Hlavní ekonomický přínos národních parků spočívá ve značné nabídce příležitostí pro šetrnou turistiku. Turisté v regionu využívají nejrůznějších služeb. Navíc správy národních parků samy vytvářejí pracovní místa přímo i nepřímo, např. formou zakázek privátním subjektům. Značka národního parku znamená snadnější přístup k podpoře z veřejných zdrojů pro obce i pro soukromé subjekty. U nás i v zahraničí národní parky přinášejí ekonomickou vzpruhu celému regionu a obce v národních parcích mají vyšší příjmy než obce mimo ně.

NOVELA ZOPK

Za zásadní mezník ve vývoji národních parků v ČR lze považovat schválení novely ZOPK účinné od 1. 7. 2017. Po zvážení všech souvislostí a po důkladné debatě s širokou odbornou obcí přijalo v roce 2014 MŽP úkol - jednotně řešit pravidla pro všechny národní parky při zachování hierarchie i kontinuity předpisů v této oblasti. Toto řešení jsme považovali za systémové, zohledňující vazby v rámci platné právní úpravy (v rámci ZOPK i ve vztahu k jiným právním předpisům). Tento postup se projevil jako maximálně efektivní a administrativně méně náročný, než by bylo nové vyhlášení národních parků samostatnými zákony, jimž by muselo předcházet projednání návrhu na vyhlášení podle ust. § 40 ZOPK.

Tímto postupem došlo k úpravě legislativních pravidel z počátku 90. let v návaznosti na zkušenosti z jejich aplikace a potřebou sladit zákon s mezinárodními předpisy a dále k:

- deklarování dlouhodobých cílů ochrany národních parků (dále též „NP“) a poslání NP (včetně např. trvale udržitelného rozvoje či turistického využívání šetrného k přírodě),
- zřízení národních parků, které byly dosud vyhlášeny jen nařízením vlády, samostatným zákonem tak, jak předpokládal od samého počátku ZOPK,
- revizi a zjednodušení základních ochranných podmínek, jejich rozdělení podle platnosti na celé území NP a mimo zastavěná a zastavitelná území obcí,
- novému pojetí zonace NP, kdy zóny jsou děleny podle cílů ochrany a způsobů péče ve vazbě na aktuální míru pozměnění ekosystémů činností člověka,

Chráněná krajinná oblast Labské pískovce. Čáp černý u Bělé u Děčína. Foto Zdeněk Patzelt

Národní park Šumava. Ráno u Borových Lad. Foto Zdeněk Patzelt

- novému postavení návštěvního řádu,
- zavedení nového dokumentu - Zásad péče o NP.

Již dnes lze identifikovat zřetelné přínosy novely ZOPK pro obce v regionech NP a místní obyvatele. Trvale udržitelný rozvoj či šetrné turistické využívání jsou uvedeny v poslání národního parku. Významná je i úprava ochranných podmínek, resp. zrušení řady ochranných podmínek v obcích (např. vjezd mimo silnice a místní komunikace a rozdělování ohňů). Regulace pohybu osob již není vázána na zonaci, ale na klidová území. Ta jsou na rozdíl od kompaktní zonace vázána na konkrétní plochy, kde jsou tato omezení nezbytná pro zachování předmětů ochrany NP. Je třeba zmínit i větší transparentnost cílů ochrany a způsobů péče pro jednotlivé zóny (jasné určení ploch pro jednotlivé způsoby péče – především vazba zóny přírodní na umožnění samovolného vývoje a zóny přírodě blízké na budoucí přechod do zóny přírodní) či lepší postavení obcí při projednávání zásad péče o NP.

Zřetelný je již nyní také přínos novely ZOPK pro orgány ochrany přírody (správy NP). Je jím, mimo jiné, jasné definování národních parků zákonem, aktualizace nevyhovujících právních předpisů, sjednocení problematiky všech národních parků, jasné stanovení poslání a dlouhodobých cílů NP, snížení administrativní zátěže (redukce ochranných podmínek, využití opatření obecné povahy, odstranění procesních a legislativních duplicit), je to i jednodušší usměrňování využívání NP prostřednictvím jednotlivých opatření obecné povahy

bez přímé vazby na návštěvní řády, jakož i úprava vztahů k jiným právním předpisům (zákon o lesích, zákon o myslivosti, zákon o rybářství).

HODNOCENÍ NÁRODNÍCH PARKŮ

Legislativní pravidla pro národní parky jsou nyní poměrně jasná a za více než pět let aplikační praxe relativně „zažitá“, nicméně máme odpověď na otázku, zda o své národní parky umíme dobře pečovat? Daří se návštěvníky provádět přírodou a představovat jim ji? Využívají správy NP státní prostředky rozumně? Jak by šlo vylepšit soužití národních parků s místními občany? Ministerstvo životního prostředí proto v roce 2017 pověřilo panel pěti expertů, aby v období 2017-2019 provedli podrobné hodnocení, jež by na tyto a podobné otázky odpovědělo. Klíčovým bodem v hodnocení přitom je, že neposuzuje pouze správu národního parku. Sleduje péči o národní park, ke které přispívají různé instituce a partneři, jakkoli role správy NP je samozřejmě klíčová a dominantní.

Expertní panel konstatuje, že národní parky především umožňují samovolné přírodní procesy na převážné části jejich území. Novela ZOPK v roce 2017 koncepčně sjednotila základní cíle managementu českých národních parků, nicméně každý národní park měl v době vyhlášení jiné výchozí poměry v lesích, což se podepisuje na dnešním stavu. Každá správa NP si také jinak nastavila vstupní pravidla managementu lesů i vybraných druhů rostlin a živočichů. Postupně docházelo k hledání sjednocujícího měřítka. Současný metodický pokyn

MŽP pro vymezení zón ochrany přírody, který vychází z novely ZOPK, je výrazným pozitivním posunem vpřed a na přiměřené úrovni sjednocuje klíčová rozhodnutí pro lesy ve všech národních parcích. Na druhou stranu není dosud zcela zřejmé, jaký je vztah systému čtyř zón k možnostem využití široké spektrum managementových přístupů. Tento stav vyvolává odborné otázky, zda a jak se dostatečně zajišťuje ochrana samovolných přírodních procesů i aktivní péče o biologickou rozmanitost. Proto vyžaduje další metodické vedení MŽP. Důležité je také sjednocení pohledu na invazní druhy rostlin a živočichů.

Dále se hodnocení zabývá tématem přeshraniční spolupráce, správou dat, výzkumem a monitoringem na správách NP, koncepcí komunikace správ NP s veřejností, prací s obcemi a místními občany, usměrňováním výstavby, rolí správ NP v regionálním rozvoji, možnostmi rozšíření národních parků, ale také vybízí ke kvalitnější péči o kvalifikaci pracovníků a v neposlední řadě konstatuje nutnost řešit koncepčně financování národních parků.

Dlouhodobě nastavený systém ochrany přírody a ochranný režim zvláště chráněných území pokládám za správně a vyváženě nastavený. Stejně tak v případě NP jsou dlouhodobě uplatňované principy a způsoby péče o tato území včetně jejich dlouhodobých cílů ochrany vhodně a adekvátně nastavené v souvislosti s významem a cenností těchto lokalit z pohledu jejich přírodních hodnot.

STAV A POTENCIÁL ROZVOJE SOUSTAVY CHKO V ČR

PAVEL PEŠOUT, MIROSLAV DORT

Ing. PAVEL PEŠOUT

Zástupce ředitele AOPK ČR.

Řídí sekci ochrany přírody, která koordinuje činnosti v obecné, územní a druhové ochraně přírody a krajiny vč. realizace praktické péče o zvláště chráněná území ve správě AOPK ČR a realizace záchranných programů ohrožených druhů v ČR, sledování a dokumentaci stavu druhů a biotopů na území celé ČR, řídí metodickou, posudkovou a soudně-znaleckou činnost AOPK ČR v oblasti ochrany přírody a krajiny.

Ing. MIROSLAV DORT

Vedoucí Oddělení CHKO na ústředí AOPK ČR, které metodicky vede, koordinuje a zajišťuje zpracování plánů péče o CHKO, zpracování návrhů na vyhlášení nových CHKO či NP a dalších koncepčních dokumentů pro území CHKO. Oddělení také metodicky vede a koordinuje agendu náhrady újm za omezení hospodaření.

Přibližně 12 572 km², tedy 15,9 % území České republiky zaujímají velkoplošná zvláště chráněná území. Od roku 1955, kdy byl Ministerstvem kultury vydán výnos o zřízení první chráněné krajinné oblasti Český ráj, byly vyhlášeny celkem čtyři národní parky a 26 chráněných krajinných oblastí (CHKO). V souvislosti s potřebou zajištění ochrany evropsky významných lokalit došlo po roce 2004 k úvahám o vyhlášení nových CHKO či rozšíření stávajících CHKO. V několika CHKO došlo k jejich přehlášení, tedy vydání nového zřizovacího předpisu včetně nové zonace. Aktuálně jsou ve fázi zpracování návrhu na přehlášení další dvě CHKO a připravuje se vyhlášení nové CHKO Soutok. Podkladové analýzy jsou zpracovávány pro přípravu CHKO Krušné hory. Kromě doplnění soustavy a aktualizace zřizovacích výnosů se velké úsilí soustředí na další zlepšení stavu CHKO a zkvalitňování péče o přírodu

v nich. Doplnění soustavy CHKO nabývá na aktuálnosti i s připravovanou novou evropskou legislativou na obnovu přírody.

ÚČEL CHRÁNĚNÝCH KRAJINNÝCH OBLASTÍ

CHKO jsou jednou z kategorií zvláště chráněných území. Zákon o ochraně přírody a krajiny definuje CHKO jako „rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení“. Za rozsáhlé území ve smyslu zákona se zpravidla uvažuje území větší než 80 km², neboť „praktickou ochranu krajiny nelze zajistit v území menším než 40-50 km²“ (Miko a kol. 2005). Za harmonicky utvářenou krajinou s charakteristicky utvářeným reliéfem se považují zejména horské celky,

Územní ochrana Brd byla navrhována již před sto lety. Nicméně díky existenci vojenského újezdu nepatřila mezi priority ochrany přírody. Ke změně situace však došlo po zrušení újezdu. Všechny okolní obce i obě krajské samosprávy podporovaly rychlé vyhlášení CHKO na místě zrušeného újezdu a tak se jí podařilo v r. 2016 vyhlásit v rekordně krátkém termínu. Na fotografii porost kosatce sibiřského patřícího mezi ikonické organismy Brd. Foto Pavel Pešout

CHKO Český les byla v r. 2005 vyhlášena díky aktivitě krajského úřadu a podpoře obcí, kraje a členů Parlamentu ČR z tohoto kraje. Na snímku interiér NPP Na požárech v severní části CHKO.
Foto Pavel Pešout

krasová území, nivy řek, území s četnými významnými geomorfologickými jevy, významnými mokřady apod. Zastoupení přirozených ekosystémů na území CHKO zpravidla zřetelně převyšuje průměr vztahovaný k celé České republice. CHKO jsou jedinou kategorií zvláště chráněných území, kde předmětem ochrany je i krajinný ráz včetně zachovalých sídel, kulturních památek a charakteristicky uspořádaných hospodářských systémů (Miko a kol. 2005). Posláním CHKO je především uchování krajiny se všemi jejími přírodními hodnotami a kulturními charakteristikami jako výsledku společného a vyváženého působení přírodních sil a činnosti člověka. Přírodní hodnoty jsou v CHKO soustředěny převážně do prvních a druhých zón, často vyhlášených jako maloplošná zvláště chráněná území. Na většině území CHKO je účelem nejen ochrana těchto zachovalých částí přírodního prostředí, ale rovněž i rozvoj ekologicky vhodného a územně diferencovaného hospodářského a šetrného rekreačního využívání krajiny, zajišťujícího uchování místního přírodního a kulturního dědictví.

HODNOCENÍ REPREZENTATIVNOSTI SOUSTAVY CHKO

CHKO byly od samého počátku zamýšleny jako soustava, zahrnující nejlépe zachovalé ukázky typů krajiny přítomných na území našeho státu, s vysokou koncentrací jedinečných přírodních hodnot. Vyhlášení

konkrétních CHKO není však jen výsledkem odborných podkladů. Nestačí, že dané území splňuje veškeré parametry být zvláště chráněným územím. Vyhlášení CHKO vždy bylo a stále více je závislé na zájmu veřejnosti a názoru politické reprezentace a pořadí vyhlášení tak významně mění míru podpory místních municipalit. Vyústěním je pak stav, kdy některá území, byť experty opakovaně vyhodnocovaná jako nejvíce prioritní, nejsou v soustavě CHKO zařazena dosud.

Ucelené vyhodnocení celé soustavy CHKO z hlediska reprezentativnosti proběhlo v letech 1995-1997 a bylo podkladem pro Strategii rozvoje chráněných krajinných oblastí (Pelc a kol. 1997). Hodnocen byl překryv CHKO s biocentry evropského a nadregionálního významu, biosférickými rezervacemi a mokřady Ramsarské úmluvy. Důležitým výstupem byla analýza ve vztahu k vymezení bioregionů, fyto geografickému a vegetačně geografickému členění. Soustava byla zhodnocena jako v principu vyhovující. Byly doporučeny některé úpravy v podobě územních redukcí vybraných CHKO a doplnění soustavy o nárůst počtu, resp. plochy CHKO o přibližně 2 % území ČR. V krátkodobém a střednědobém horizontu bylo navrženo rozšířit CHKO Český ráj a Pálava (o oblast soutoku Moravy a Dyje) a vyhlásit CHKO Novohradské hory, Střední Poohří a Javořícká vrchovina. V dlouhodobém horizontu vyhlásit CHKO Polabí a Poorličí. Doporuče-

ní se promítla do Státního programu ochrany přírody a krajiny ČR (Mlčoch, Hošek., Pelc eds. 1998), který mezi prioritní úkoly mj. zařadil vyhlášení CHKO Novohradské hory, Český les a Střední Poohří a rozšíření CHKO Pálava a Český ráj.

Po schválení Státního programu ochrany přírody a krajiny a Státní politiky životního prostředí ČR (1999) byla aktualizována Strategie rozvoje chráněných krajinných oblastí. Vznikl tak Program rozvoje chráněných krajinných oblastí (Pelc a kol. 2000), který kromě dvou jmenovaných strategických dokumentů zohlednil také Státní lesnickou politiku (1996), Strategii regionálního rozvoje ČR (1999) a samozřejmě nové odborné poznatky. V části věnované územnímu rozvoji chráněných krajinných oblastí Program respektoval opatření formulovaná již ve dřívější Strategii a doplnil je o návrh menšího rozšíření CHKO Litovelské Pomoraví.

V dalším období probíhalo více dílčích hodnocení soustavy velkoplošných zvláště chráněných území. Projekt komplexního vyhodnocení potenciálu krajiny České republiky z hlediska možného dalšího územního rozvoje v chráněných krajinných oblastech ČR byl realizován v letech 2003-2004. Cílem projektu bylo vyhodnotit stávající soustavu CHKO z hlediska unikátnosti, reprezentativnosti, zastoupení krajinných typů ČR, dochovanosti krajinného rázu, podílu přirozených a přírodě blízkých ekosystémů, zachovalosti přírodního stavu území a rekreačního potenciálu atd. Druhým cílem projektu bylo shromáždění a vyhodnocení potenciálu krajiny ČR z hlediska zajištění ochrany jednotlivých typů krajinných celků a zpracování návrhu dobudování soustavy CHKO. Projekt se také zabýval optimalizací hranic stávajících CHKO s cílem vyloučit okrajová silně urbanizovaná a intenzívně využívaná území. Soustava CHKO dle dosažených výsledků projektu ne zcela reprezentuje celou škálu abiotických podmínek, bioty a typů krajiny ČR, a proto autoři doporučili její systematické doplňování. Bylo vymezeno 23 dosud nechráněných krajinných celků na území ČR a zhodnoceny jejich přírodní a kulturní hodnoty (podle shodné metodiky užitě i pro hodnocení CHKO). K doplnění do soustavy CHKO byly nakonec vybrány dva krajinné celky s evropským významem: Dolní Pomoraví a Doupovské hory. Dále se ve všech variantách hodnocení objevuje

ustálená skupina vysoko hodnocených krajinných celků navržených k ochraně, kterou tvoří: Střední Poohří, Západní Krušné hory, Střední Povltaví, Středomoravské Karpaty, Novobystřicko a Králický Sněžník (Bínová a kol. 2004).

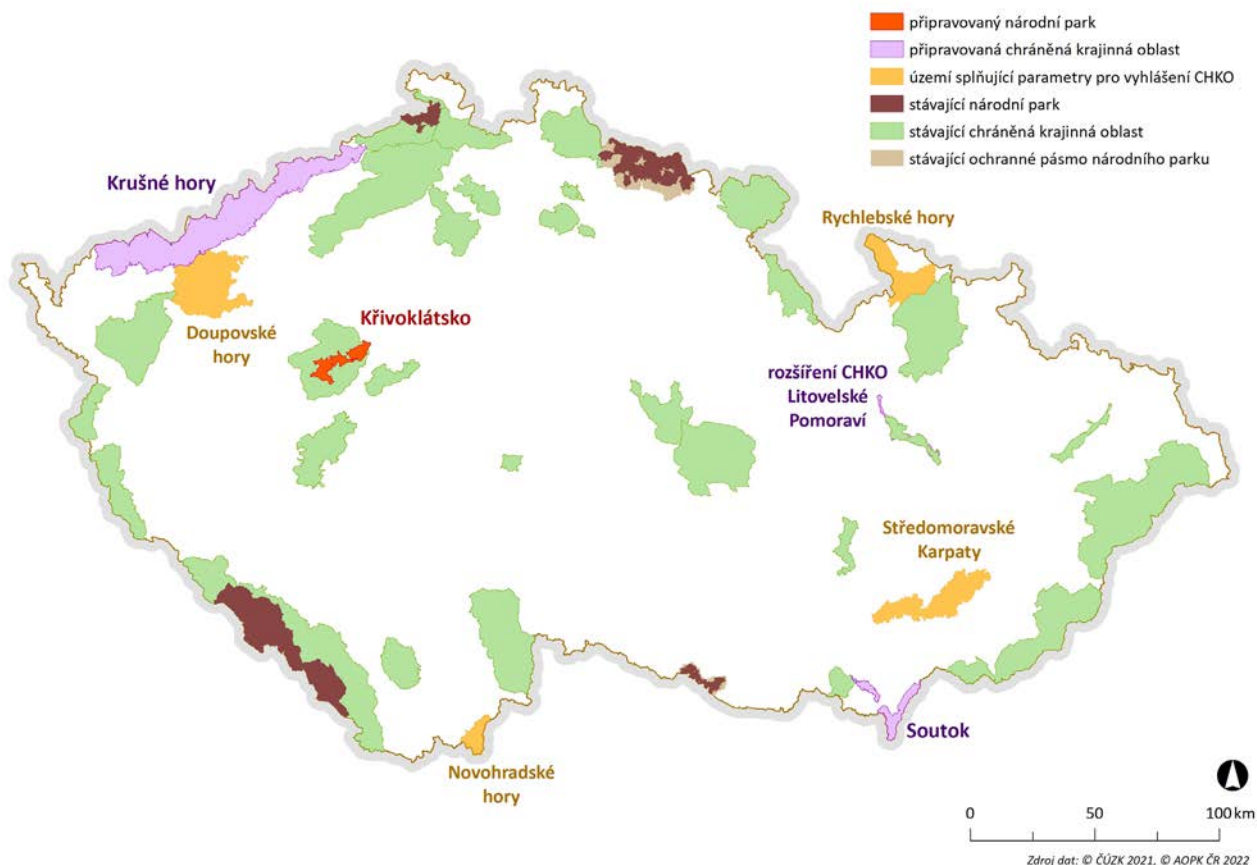
V roce 2008 bylo Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR provedeno vyhodnocení navrhovaných území pro velkoplošnou ochranu z hlediska zajištění ochrany evropsky významných lokalit soustavy Natura 2000 (Pešout 2010a). V národním seznamu tehdy bylo uvedeno zajištění ochrany formou vyhlášení (či rozšíření) CHKO u těchto evropsky významných lokalit (či jejich částí): Soutok-Podluží, Niva Dyje, Klínovecké Krušnohoří, Doupovské hory a Jestřebsko-Dokesko. Dále byla hodnocena území, kde jsou vymezeny plošně rozsáhlé evropsky významné lokality, nebo kde je jich blízko sebe soustředěno více (Dort a Vítek 2008). Po projednání a následných úpravách byl v roce 2008 ministrem životního prostředí schválen materiál „Priority vyhlášení velkoplošných zvláště chráněných území obecně a ve vztahu k soustavě Natura 2000“. Při výběru priorit podle naléhavosti ochrany

území byly zohledněny především následující skupiny kritérií:

1. Uvedení navrhované kategorie CHKO v národním seznamu evropsky významných lokalit nebo soustředění většího množství evropsky významných lokalit, které plošně pokrývají značnou část navrhovaného území.
2. Reprezentativnost území a celé soustavy velkoplošných zvláště chráněných území s upřednostněním návrhů s přírodními podmínkami a krajinnými typy dosud nedostatečně zastoupenými v soustavě.
3. Mimořádná přírodovědná hodnota území a přítomnost velkého množství předmětů ochrany.
4. Potřebnost koordinace managementu v souladu se zajištěním zájmů ochrany přírody a krajiny.

Návrhy na doplnění soustavy CHKO byly rozděleny do tří skupin. Mezi území s vysokou přírodní a krajinnou hodnotou, kde evropsky významné lokality pokrývají 60-90 % jejich plochy, byla zařazena tři území: Jestřebsko-Dokesko (rozšíření CHKO Kokořínsko), Dolní Morava (vyhlášení CHKO Soutok) a Doupovské hory (vyhlášení

CHKO Doupovské hory včetně Středního Poohří). Do druhé skupiny - území s vysokou přírodní i krajinnou hodnotou, z hlediska ochrany evropsky významných lokalit se střední naléhavostí vyhlášení, byla zařazena tři území: Krušné hory (vyhlášení CHKO Krušné hory), Rychlebské hory (rozšíření CHKO Jeseníky) a Chřiby a Ždánický les (vyhlášení CHKO Středomoravské Karpaty). Do třetí skupiny byla vybrána ostatní území s nadprůměrnou přírodní a krajinnou hodnotou v měřítku ČR, kde však ochranu evropsky významných lokalit lze zajistit i soustavou maloplošných zvláště chráněných území. Schválený materiál „Priority vyhlášení velkoplošných zvláště chráněných území obecně a ve vztahu k soustavě Natura 2000“ ukládal zajistit zpracování podkladů pro vyhlášení chráněných krajinných oblastí z první skupiny. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR v letech 2008 a 2009 postupně zpracovala podklady pro nové CHKO Soutok (Slavík, Horal, Matuška, Dort 2009 a, b), CHKO Doupovské hory (Melichar, Matějů, Dort 2009 a, b) a rozšíření CHKO Kokořínsko (Pořízek a Dort 2009 a, b).

Mapa České republiky s vyznačením území stávajících CHKO a území, o které by mohla být soustava CHKO doplněna.

Mezi území s vysokou přírodní a krajinnou hodnotou, z hlediska ochrany evropsky významných lokalit se střední nálehavostí vyhlášené, byla zařazena tři území: Krušné hory, Rychlebské hory a Chřiby a Ždánický les. Na snímku rozsáhlé listnaté lesy v PR Račí údolí v Rychlebských horách. Foto Pavel Pešout

CO SE PODAŘILO ZREALIZOVAT?

Do současné doby se od poloviny devadesátých let, kdy proběhlo první vyhodnocení reprezentativnosti soustavy CHKO v České republice, podařilo v roce 2002 rozšířit CHKO Český ráj, díky mimořádné podpoře místních obcí a Plzeňského kraje v roce 2005 vyhlásit CHKO Český les (Peckert a Nováková 2016) a s významnou podporou města Doksy rozšířit CHKO Kokořínsko o oblast Jestřebsko-Dokeska (2014), resp. zřídit novou CHKO Kokořínsko-Máchův kraj (Pořízek 2014). Poněkud „nad plán“ byla v roce 2016 vyhlášena CHKO Brdy (Fišer a Obermajer 2016). Ochrana vnitrozemského horského masivu Brd nepatřila ve výše uvedených analýzách mezi priority, avšak se zrušením vojenského újezdu a po opuštění území armádou se situace rychle změnila a i díky snaze krajů a obcí se zde podařilo vyhlásit CHKO. V roce 2017 byla nově vyhlášena CHKO Poodří vč. upravené zonace (Klečka, Knebllová a kol. 2017). Hlavním důvodem bylo zajištění ochrany stejnojmenné evropsky významné lokality, která místy přesahovala tehdejší hranice chráněného území. Další přehlášenou CHKO se v roce 2019 stal Moravský kras (Štefka 2019). Její původní rozloha z roku 1956 se rozšířila o šest kilometrů čtverečních nového území, tvořeného zejména částmi evropsky významné lokality Moravský kras, nacházejícími se do té doby mimo

CHKO. I zde byla aktualizována zonace, místy zásadně, když zohlednila nové poznání o výskytu jeskynních systémů v podzemí. Poslední nově vyhlášenou CHKO je v letošním roce Blanský les, kde důvodem potřeby nového zřizovacího výnosu byla především nutnost změny zonace. Podařilo se mj. šestinásobně rozšířit rozlohu I. zóny a téměř o 40 % navýšit plochu II. zóny. AOPK ČR připravila v roce 2009 podklady pro vyhlášení CHKO Doupovské hory (mj. v souvislosti s tehdy uvažovaným zrušením vojenského újezdu) a CHKO Soutok (Pešout 2000b). V roce 2008 AOPK ČR na základě úkolu MŽP (vyplýval z tehdy platného státního programu ochrany přírody a krajiny) vyhodnotila území Krušných hor z hlediska potenciálu pro velkoplošnou ochranu se závěrem doporučujícím vyhlášení CHKO a znovu v roce 2021 (AOPK ČR 2021). Ani jeden ze záměrů se však neposunul do fáze oznámení a projednávání. Jak je z výše uvedeného patrné, i když významná část návrhů vyplývajících z hodnocení byla zrealizována, mnohem větší bohužel nikoli. Za čtvrtstoletí se nepodařilo ochránit v analýzách opakovaně vyhodnocované území Doupovských a Krušných hor (Melichar a Krása 2009), Středomoravských Karpat, Soutoku a další mimořádně hodnotné krajinné celky (Pešout 2015). Zejména v případě Soutoku situaci nelze kvalifikovat jinak, než jako selhání státní

ochrany přírody ve schopnosti záměr prosadit a zajistit dlouhodobou ochranu zdejších unikátních přírodních hodnot a evropsky významných lokalit Niva Dyje a Soutok-Podluží.

AKTUÁLNÍ CÍLE A ÚKOLY

Bohužel základní strategický dokument ochrany přírody – aktuální státní program ochrany přírody na období 2020-2025 (Mach, Pešout, Rolfová a Chocholeušková 2020) je méně ambiciózní než jeho předchůdci a v oblasti velkoplošných zvláště chráněných území formuluje pouze nekonkrétní obecná opatření „Vyhodnocení stávajícího stavu soustavy velkoplošných zvláště chráněných území a vyhodnocení potenciálu krajiny ČR z hlediska jejího možného doplnění a úprav“ (č. 1.2.2.1.), „Zajištění adekvátní ochrany lokalit soustavy Natura 2000“ (č. 1.2.2.3.) a „Obnova zřizovací dokumentace již existujících ZCHÚ z důvodu zastaralosti zřizovacích předpisů a uvedení do souladu s platným právním řádem“ (č. 1.2.2.4.)“.

Mnohem konkrétnější je prohlášení současné vlády, které obsahuje mj. závazek ochránit oblast Soutoku v tomto volebním období. Zároveň narůstá společenská objednávka v Karlovarském i Ústeckém kraji po ochraně přírody a krajiny Krušných hor. V letošním roce iniciativou místních obyvatel byla znovu zahájena diskuse o zřízení CHKO Novohradské hory (Socha, Koukalová a Vlčková 2022), pro jejíž vyhlášení se podklady připravovaly již v letech 2003-2004.

V červnu 2022 porada vedení MŽP projednala a schválila materiál „Informace ve věci připravovaných záměrů na vyhlášení CHKO, aktuálního stavu zajištění ochrany lokality Soutok pomocí ZCHÚ a uvažovaného návrhu CHKO Krušné hory“. Materiál ukládá pokračovat v procesech přehlašování (nového vyhlášení) CHKO Litovelské Pomoraví a CHKO Bílé Karpaty. V obou případech jde o nahrazení zastaralých zřizovacích předpisů, u Litovelského Pomoraví by navíc mělo dojít k rozšíření o oblast v nivě řeky Moravy mezi Zábřehem na Moravě a dnešní hranicí CHKO, která je součástí EVL Litovelské Pomoraví a v současné době leží mimo zvláště chráněné území. Přehlášení CHKO Litovelské Pomoraví je aktuálně ve fázi dokončování předjednávání s obcemi a klíčovými partnery v regionu a k novému vyhlášení, věrme, dojde v roce 2024.

V projektu komplexního vyhodnocení potenciálu krajiny České republiky z hlediska možného dalšího územního rozvoje v chráněných krajinných oblastech ČR realizovaném v letech 2003-2004 bylo mezi území navržené k ochraně zařazeno také Střední Povltaví. Na fotografii záběr z NPR Drbákov - Albertovy skály. Foto Pavel Pešout

Návrh nového zřizovacího předpisu CHKO Bílé Karpaty je v současnosti ve fázi zpracování prvních verzí nezbytných podkladů (vymezení hranice, vymezení zón, návrh předmětů ochrany a bližších ochranných podmínek). V závislosti na průběhu vyhlášení NP Křivoklátsko, jehož proces byl zahájen oznámením záměru dne 27. září 2022, bude připravováno také nové vyhlášení CHKO Křivoklátsko.

Důležitým rozhodnutím je zvolení formy velkoplošné ochrany oblasti soutoku Moravy a Dyje. V citovaném materiálu MŽP schválilo ochranu území prostřednictvím CHKO. AOPK ČR dostala za úkol připravit do konce roku 2022 kompletní záměr na vyhlášení CHKO Soutok a návrh vymezení zón ochrany přírody v souladu s požadavky vyhlášky č. 45/2018 Sb. včetně podkladů pro zpracování hodnocení dopadů regulace, tzv. RIA (zejména vyhodnocení ekonomických i administrativních dopadů na místní obyvatele, vlastníky nemovitostí, samosprávy, hospodařící subjekty či návštěvníky a samozřejmě požadavky na státní rozpočet – na zřízení a provoz regionálního pracoviště AOPK ČR včetně personálních a mzdových nákladů či nákladů na management území či odhad

finančních újem za ztížení hospodaření, nákladů na označení území apod.). Byť jde o krátký termín, AOPK ČR jej splní, jelikož v návrhu vychází ze svých starších návrhů (z r. 2009 až 2010 a 2020) a socioekonomické analýzy hodnotící dopady vyhlášení CHKO Soutok, zadané AOPK ČR v roce 2021 (Melichar a kol. 2021)

Schválený materiál zároveň uložil do 31. 12. 2024 připravit podklady pro vyhlášení CHKO Krušné hory včetně komunikace AOPK ČR v této věci se zástupci regionu (zejména samosprávy a významných hospodařících subjektů). Podklady mají obsahovat návrh hranice uvažované CHKO (i ve variantách), stanovení předmětů ochrany, základní principy péče o jednotlivé předměty ochrany a návrh zóny.

ZKVALITNĚNÍ PLÁNOVÁNÍ A PÉČE O CHKO

Dokončení vymezení soustavy CHKO je zásadní úkol, ale ještě důležitější je zabezpečit péči o území dnes již chráněná. K tomu je třeba kvalitní plánování a správné nastavení nástrojů pro zajištění správy a péče včetně prioritizace.

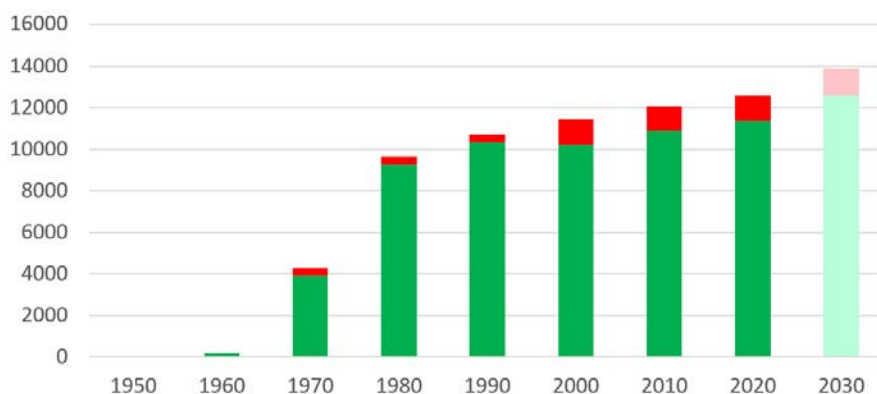
Zpracovávání plánů péče o CHKO probíhá od vydání zákona č. 114/1992 Sb. a stále se vyvíjí a zkvalitňuje. První metodický pokyn MŽP, upravující způsob zpracování plánů péče o CHKO a jejich obsah, vyšel ve Věstníku MŽP v červnu 2004, a v osnově již bylo uvedeno rozdělení plánu péče o CHKO na rozborovou a návrhovou část. Další úpravy obsahu plánu péče byly provedeny zejména v souvislosti se soustavou Natura 2000 a zakotveny v metodickém pokynu

MŽP z prosince 2007. V tomto pokynu bylo zachováno hlavní rozdělení rozborových a návrhových kapitol, nově byla sjednocena struktura kapitol návrhové části (stručná charakteristika problematiky, dlouhodobý cíl, případně dílčí cíle, navrhovaná opatření). Pro zpracování plánů péče se zpracovává řada odborných podkladů.

Postupně se staly nezbytným podkladem pro plán péče o CHKO preventivní hodnocení krajinného rázu a souhrny doporučených opatření pro EVL a ptačí oblasti. Trvalý nárůst rekreačního zatížení CHKO vedl AOPK ČR k rozhodnutí pro jednotlivé CHKO zpracovávat a při plánování využívat tzv. Koncepce práce s návštěvnickou veřejností.

K významným změnám v pojetí a obsahu plánů péče o CHKO došlo zejména po vydání vyhlášky MŽP č. 45/2018 Sb., které se následně promítly do metodického pokynu MŽP z ledna 2019. Zásadní posun spočívá v jednoznačném zaměření plánu péče na předměty ochrany CHKO, mezi něž vždy patří krajinný ráz a přírodní funkce krajiny (ekologická stabilita, retence vody, migrační prostupnost), a dále přírodní hodnoty pro danou CHKO charakteristické, zejména typické či z hlediska biodiverzity významné ekosystémy, příp. druhy a geomorfologické jevy. K jednotlivým předmětům ochrany jsou pak v plánu uvedeny kromě dlouhodobého cíle také dílčí cíle na období platnosti plánu a opatření, která bude přímo realizovat orgán ochrany přírody včetně indikátorů plnění cílů. Pro hospodářské či jiné využívání území CHKO jsou pak v plánu péče uvedeny zásady, jejichž uplatňování

Vývoj rozlohy CHKO a NP (km²)

Vývoj rozlohy CHKO a NP v jednotlivých deceniích od poloviny minulého století. Graf obsahuje i teoretický výhled pro r. 2030, pokud by se podařilo do té doby realizovat vyhlášení NP Křivoklátsko, CHKO Soutok a CHKO Krušné hory.

povede k zachování či zlepšování stavu přírody a krajiny.

Základním nástrojem pro ochranu dochovaného stavu CHKO je územní plánování. AOPK ČR vytváří a poskytuje celou řadu územně analytických podkladů vč. biotopů zvláště chráněných druhů či ÚSES, v případě kterého v současnosti realizuje rozsáhlý projekt aktualizace vymezení skladebných částí s vyšším důrazem na zohlednění výstupů mapování biotopů, tedy znalosti aktuálního stavu krajiny a potřeb ohrožených druhů.

Péče o CHKO a její správa musí být prioritizovány, protože finanční zdroje jsou (a vždy budou) nedostatečné pro uspokojení finančních nároků na realizaci všech opatření vyplývajících z plánů péče. Základem pro prioritizaci je zonace. Pro potřeby plánování a péče jsou v MZCHÚ a postupně i mimo ně v „plochách soustředěné péče“ vymezovány dílčí plochy, kde probíhá speciální management či opatření k po-

sílení biodiverzity. Plochy s realizovanou péčí jsou dokumentovány ve všech fázích zpracování vč. mapového vymezení. Ke zkvalitnění a zefektivnění přispívá také aktuálně dokončovaný robustní Informační systém ochrany přírody II. (Zárybnický, Pešout a Chobot 2020). Ten je nutným předpokladem pro rozšířené užívání adaptivního managementového cyklu, ke kterému APOK ČR dlouhodobě míří (Pešout a Knižátková 2020).

Mnoho let je rozvíjena a zlepšována spolupráce s vlastníky a hospodáři v území, bez kterých by realizace praktických managementových opatření nebyla zvládnutelná (Farkač, Sochová, Kobyláková a kol. (2021)). AOPK ČR s vlastníky a hospodáři uzavírá veřejnoprávní dohody o způsobu hospodaření a tato forma spolupráce se stále rozvíjí. V současnosti je uzavíráno přes tisíce veřejnoprávních dohod ročně (Pešout 2021).

ZÁVĚR

CHKO představují jednu z nejdůležitějších součástí soustavy chráněných území v České republice. Zajištění jejich kvalitní správy a péče o ně je závislé na dostatečném prostředkům, ale stejně tak, pokud ne ještě více, na dobré spolupráci s obcemi, vlastníky a hospodáři a místní veřejností, reprezentovanou často místními spolky. Zároveň zkvalitňování správy a péče je odpovědností státní ochrany přírody, rozšiřování a doplňování soustavy CHKO je především věcí politickou a otázkou širší společenské shody, především v dotčených regionech. Pokud máme naplnit naše závazky v oblasti územní ochrany vyplývající z evropské strategie pro ochranu biodiverzity 2030, prováděné připravovanou evropskou legislativou (tzv. Nature Restoration Law), je zjevné, že bez doplnění soustavy CHKO se to nepodaří (Pešout 2020).

POUŽITÁ LITERATURA

- Bínová L. a kol. (2004):** Vyhodnocení potenciálu krajiny České republiky z hlediska možné-ho dalšího územního rozvoje v chráněných krajinných oblastech ČR. Brno: LÓW a spol., s.r.o., nepubl.
- Dort M., Vítěk O. (2008):** Priority vyhlášení velkoplošných zvláště chráněných území obecně a ve vztahu k systému Natura 2000. Praha: AOPK ČR, nepubl.
- Farkač B., Sochová E., Kobyláková M. a kol. (2021):** Osvědčené komunikační postupy v ochraně přírody, Metodika komunikace s vlastníky a uživateli pozemků v chráněných územích. AOPK ČR.
- Fišer B., Obermajer J. (2016):** Chráněná krajinná oblast Brdy. Ochrana přírody 1:2-7.
- Klečka J., Kneblův I. a kol. (2017):** Velké změny v malém Poodří po 25 letech. Ochrana přírody 2:2-6.
- Kolektiv (2004):** Státní politika životního prostředí. Praha: MŽP, 56 s.
- Kolektiv (2009):** Aktualizace Státního programu ochrany přírody a krajiny České republiky. Praha: MŽP, nepubl.
- Kolektiv (2021):** Koncept návrhu na vyhlášení zvláště chráněného území Chráněná krajinná oblast Krušné hory. Praha: AOPK ČR, nepubl.
- Mach J., Pešout P., Rolfová E., Chocholeušková H. eds. (2020):** Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky na období 2020 – 2025, Praha. MŽP. 113 s.
- Melichar J., Pavelčík P., Zahradník D., Banaš, M., Misaček R., Hamanová, J., Slaba M., Kováčová V. (2021):** Vyhodnocení socioekonomických dopadů vyhlášení CHKO Soutok. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí UK, Monitoring návštěvnosti, SC&C, Depon. in AOPK ČR. 110 s.
- Melichar V., Krása P. (2009):** Krušné hory – smutné pohoří. Ochrana přírody 6/64: 2-7. Praha: AOPK ČR.
- Melichar V., Matějů J., Dort M. a kol. (2009a):** Rozbory Chráněné krajinné oblasti Doupovské hory. Praha: AOPK ČR, 215s.
- Melichar V., Matějů J., Dort M. a kol. (2009b):** Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Doupovské hory. Praha: AOPK ČR, nepubl. 49 s.
- Míko L. a kol. (2005):** Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 543 s.
- Mlčoch S., Hošek J., Pelc F. (1998):** Státní program ochrany přírody a krajiny ČR. Praha: MŽP, 21s.
- Peckert T., Nováková B. (2015):** CHKO Český les slaví 10 let. 6:36-39.
- Pelc F. a kol. (1997):** Strategie rozvoje chráněných krajinných oblastí. Praha: Správa CHKO ČR, 88 s.
- Pelc F. a kol. (2000):** Program rozvoje chráněných krajinných oblastí. Praha: Správa CHKO ČR, 102 s., nepubl.
- Pešout P. (2010a):** Doplnění soustavy chráněných krajinných oblastí v České republice. Ochrana přírody 1:4-11.
- Pešout P. (2010b):** Soudou v ČR nová velkoplošná chráněná území? Veronica 4:1-4.
- Pešout P. (2015):** Soutava chráněných krajinných oblastí České republiky před dokončením? Živa 4:192-196.
- Pešout P. (2020):** Navrácení přírody do našeho života – strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030. Ochrana přírody 4:45-48.
- Pešout P. (2021):** Dohody o hospodaření, významný nástroj pro spolupráci s vlastníky a hospodáři v ochraně přírody. Ochrana přírody 5:19-21.
- Pešout P., Knižátková E. (2020):** Adaptivní management chráněných území ve správě AOPK ČR. Ochrana přírody 6:20-25.
- Požizek L. (2014):** Staronová CHKO Kokořínsko-Máchův kraj. Ochrana přírody 3:2-7.
- Požizek L., Dort M. a kol. (2009a):** Rozbory navrhovaného rozšíření Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko. Praha: AOPK ČR, 232s.
- Požizek L., Dort M. a kol. (2009b):** Plán péče o navrhované rozšíření Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko. Praha: AOPK ČR, nepubl. 39 s.
- Slavík P., Horal D., Matuška J., Dort M. a kol. (2009a):** Rozbory Chráněné krajinné oblasti Soutok. Praha: AOPK ČR, 240s.
- Slavík P., Horal D., Matuška J., Dort M. a kol. (2009b):** Plán péče o Chráněnou krajinnou oblast Soutok. Praha: AOPK ČR, nepubl. 46 s.
- Socha P., Koukalová A., Vičková M. (2022):** Novohradské hory – jedinečná krajina. <https://krajinanovohradska.cz/konference/>
- Štefka L. (2019):** Moravský kras – nejstarší a nejmladší CHKO na Moravě. Ochrana přírody 3:6-9.
- Zárybnický J., Pešout P., Chobot K. (2020):** Datová podpora veřejné správy v ochraně přírody a krajiny zajišťovaná AOPK ČR. FOP 4:6-10.

JAK DÁL SE SOUSTAVOU CHKO?

PAVEL DORŇÁK

Ing. PAVEL DORŇÁK

Působí od roku 2002 na Ministerstvu životního prostředí, od roku 2012 vede oddělení chráněných krajinných oblastí.

Stávající soustavu CHKO aktuálně tvoří 26 oblastí, které zauímají celkem cca 14,43 % území České republiky. Tato území chrání nejen typickou či unikátní část krajiny se zachovalým krajinným rázem, ale i dochované přírodní hodnoty a přírodní funkce krajiny.

Je potřebné si uvědomit, že řada z těchto území byla vyhlášena v již dávné minulosti před existencí samotného zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění. Z toho vyplývá množství problémů, jelikož podoba zřizovacích předpisů takových oblastí již mnohdy neodpovídá současným legislativním požadavkům a zejména stávajícím potřebám dostatečné ochrany daných oblastí. Jedná se např. o nejednoznačnost vymezení daného území, neexistenci bližších ochranných podmínek, které by umožnily regulovat aktuální činnosti s možným negativním vlivem na předměty ochrany CHKO či obtížná aplikovatelnost ochranných podmínek atd. V některých CHKO navíc vymezení zón ochrany přírody již neodpovídá stávajícímu stavu přírodních a krajinných hodnot v území a současnému metodickému pojetí vymezení.

Proto ministerstvo životního prostředí postupně „přehlašuje“ stávající oblasti, respektive je nově vyhláší a současně s tím vymezuje nově také jejich zóny ochrany. Touto cestou nastavuje adekvátní ochranu daných území tak, aby byla efektivní, právně vymahatelná a reagovala na stávající potřeby a stav a vývoj v území. Zároveň jsou tímto způsobem zajišťovány požadavky na ochranu EVL, jelikož původní zřizovací předpisy ani vymezení zón ochrany tuto skutečnost nezohledňovaly. Přestože velká část laické i odborné veřejnosti či dokonce přímo pracovníků v ochraně přírody a krajiny těmto aktivitám nepřikládá takovou pozornost oproti vyhlášení zcela nového území v kategorii CHKO, ministerstvo považuje tuto činnost za podstatnou. Nově nastavený režim

umožňuje příslušnému orgánu ochrany přírody získat adekvátní nástroj k regulaci negativních činností, a to způsobem, který odpovídá současným legislativním požadavkům a potřebám ochrany.

Z výše uvedených důvodů ministerstvo v úzké spolupráci s AOPK ČR přistoupilo v posledních letech k přehlášení několika stávajících oblastí, respektive novému vyhlášení CHKO Poodří (zvětšení území o část EVL Poodří mezi Studénkou a Jistebníkem), CHKO Moravský kras (původní zřizovací předpis byl výnos Ministerstva školství a kultury z roku 1956) nebo CHKO Blanský les (nově vyhlášena k 1. 7. 2022), která měla původně jen tři zóny ochrany. V přehlašování stávajících CHKO bude ministerstvo i nadále pokračovat, ukládá mu to mimo jiné i vládou schválená Státní politika životního prostředí ČR 2030 s výhledem do 2050, kde je stanoveno opatření: „Zajištění vhodné legislativní ochrany ZCHÚ, např. aktualizace zřizovacích předpisů, bližších ochranných podmínek a předmětů ochrany...“, a to v rámci specifického cíle 3.2.2 ochrana a péče o nejcennější části přírody a krajiny je zajištěna. Obdobně je tomu i ve vládou schváleném Státním programu ochrany přírody a krajiny ČR pro období 2020–2025, kde je navrženo opatření 1.2.2.4 Obnova zřizovací dokumentace již existujících ZCHÚ z důvodu zastaralosti zřizovacích předpisů a uvedení do souladu s platným právním rádem a s ohledem na aktuální potřeby ochrany přírody a krajiny. Vedení resortu životního prostředí v červnu tohoto roku přijalo materiál ve věci připravovaných záměrů na vyhlášení CHKO, který tak předurčuje další vývoj prací v souvislosti se soustavou CHKO a potvrdil tak aktivity, na kterých dlouhodobě sekce ochrany přírody a krajiny pracuje. Ministerstvo s AOPK ČR finalizuje zpracování návrhu záměru na přehlášení CHKO Litovelské Pomoraví, který představuje rozšíření území z důvodu zajištění ochrany EVL. V letošním roce byly započaty přípravy na

zpracování záměru na přehlášení CHKO Bílé Karpaty, v návaznosti na výsledku procesu vyhlášení NP Křivoklátsko bude nezbytné připravit záměr na přehlášení CHKO Křivoklátsko.

Další odbornou a společenskou otázkou je samozřejmě téma doplnění soustavy CHKO a další území. Definiční kritéria této kategorie splňují některá další území v ČR, např. oblast Soutoku či Krušných hor. Kromě definičních kritérií vstupuje do debaty i otázka unikátnosti takového území, tedy to, zda je podobný typ krajiny už v rámci ČR územně chráněn v dané kategorii, či zda je území zranitelné nebo je ohroženo hrozbami, které by mohly nepříznivě ovlivnit jeho dochovaný stav. V neposlední řadě je diskuze o vyhlášení nových CHKO ovlivňována i společenskou poptávkou a je i předmětem politických debat a zájmů. Vyhlášovat nové velkoplošně zvláště chráněné území je smysluplné tam, kde jsou s touto myšlenkou většinou ztotožněni i místní občané a samosprávy, a nejen tedy odborná veřejnost, jejíž podpora je samozřejmě také důležitá.

Materiál schválený Poradou vedení ministerstva uložil zahájit přípravu záměru pro uvažované vyhlášení CHKO Soutok včetně předjednání záměru AOPK ČR se zástupci regionu. Zároveň materiál uložil AOPK ČR zahájit přípravu podkladů pro uvažované vyhlášení CHKO Krušné hory včetně jednání v této věci se zástupci regionu.

Je potřebné mít na paměti, že samotný proces vyhlášení CHKO je dlouhodobý proces, který trvá několik let. Vše to stojí nemalé finanční prostředky a zejména značnou časovou dotaci a úsilí zaměstnanců resortu, kteří se na tomto procesu podílí. Proto je nutno přistupovat k těmto rozhodnutím uváženě a s rozmyslem. Proces vyhlášení CHKO začíná získáním odborných podkladů a provedením analýz, mapováním území apod., následně spočívá v přípravě a zpracování návrhu záměru na vyhlášení CHKO. Ten obsahuje zejména návrh hranice, bližších ochranných podmínek a jejich odůvodnění, návrh cílů ochrany, předmětů ochrany, poslání CHKO, návrh rámcových zásad využívání území, přičemž všechna tato témata jsou předmětem řady odborných diskuzí a hledání optimálního řešení. To se samozřejmě týká i návrhu vymezení jednotlivých zón ochrany. Poté následuje předjednání návrhu záměru na vyhlášení

a návrhu vymezení zón ochrany AOPK ČR v regionu a jejich případná úprava na základě výsledku předjednání v regionu. Teprve pak může začít oficiální projednání záměru na vyhlášení ministerstvem v souladu s § 40 zákona č. 114/1992 Sb., kdy mohou podat proti tomuto záměru námitky vlastníci, obce, kraje a ministerstvo o nich rozhoduje, případně pak ministr o podaných rozkladech. Po nabytí právní moci rozhodnutí o námitkách se zpracovává návrh nařízení vlády, kterým bude CHKO vyhlášena společně s návrhem vyhlášky na vymezení zón ochrany, dále hodnocení dopadů regulace (RIA), tedy vyhodnocení ekonomických a administrativních dopadů. Návrh nařízení vlády a vyhláška se projednávají v meziresortním připomínkovém řízení, Legislativní radě vlády, respektive jejich komisích, teprve poté se návrh nařízení předkládá k projednání ve vládě ČR.

Jak je popsáno výše, vyhlášení CHKO, stejně jako přehlášení těch stávajících, je dlouhodobý proces, který, než dojde ke zdárnému konci, má řadu úskalí. Právě kvalitní příprava podkladů a předjednání ze strany AOPK ČR je zcela zásadní pro následné úspěšné projednání záměru na vyhlášení CHKO dle zákona o ochraně přírody a krajiny. Nedostatečná časová dotace pro tento úsek procesu vyhlášení se většinou negativně projevuje v následných fázích vyhlášení. Navíc samotným schválením vládou proces nekončí. Předávají se podklady k zápisu do Ústředního seznamu ochrany přírody a k provedení zápisu do Katastru nemovitostí, čemuž předchází geometrické zaměření parcel v terénu tam, kde hranice CHKO nerespektuje hranici parcel. Pro nově vymezenou CHKO se připravuje, projednává a schvaluje nový plán péče o CHKO.

V neposlední řadě jsou s vyhlášením zcela nové CHKO spojeny významné finanční náklady. Ať už jednorázové na zajištění budovy a její vybavení pro orgán ochrany přírody, pořízení automobilů apod., tak samozřejmě každoroční provozní, mzdové náklady a náklady na péči o území. To je zejména v dnešní době naráží na limity, jelikož státní rozpočet je ve významném deficitním schodku a není předpoklad, že by se situace v blízké budoucnosti změnila. Naopak, je a bude vysoký tlak na snižování provozních prostředků, včetně mzdových, a tedy personálních kapacit.

A to za situace, kdy již v současnosti regionální pracoviště AOPK ČR jsou personálně podhodnoceny a jen s obtížemi zajišťují v CHKO povinnosti vyplývající ze zákona. Např. profesionální strážní služba v CHKO de facto neexistuje, přestože v praxi v posledních letech dochází k významnému zvýšení návštěvnosti a aktivit v CHKO a k ohrožování předmětů ochrany CHKO. I toto je tedy nutné zvažovat při diskuzi o vyhlášení nových území v kategorii CHKO. Jde totiž také o to, aby, pokud mají být tato území vyhlášena, v praxi opravdu dostatečně a efektivně zajišťovala ochranu přírodních a krajinných hodnot a funkcí, což bez adekvátních finančních prostředků a zajištění personálních kapacit není možné. V opačném případě by pak vyhlášení takového území bylo jen „pouhou proklamativní nálepkou“ na papíře, respektive v Ústřední seznamu ochrany přírody.

OBCE V NÁRODNÍCH PARCÍCH TRPÍCÍ?

PETR ROTH

RNDr. PETR ROTH, CSc.

Pracoval nejprve v základním výzkumu, později působil jako vedoucí správy CHKO Kokořínsko a poté na Ministerstvu životního prostředí v oblasti ochrany přírody, kde od roku 1998 odpovídal zejména za naplňování povinností, spojených s přípravou na vstup do EU. Od 2010 nezávislý konzultant se zaměřením na Naturu 2000, územní ochranu, monitoring a reporting.

Letní požár v Českém Švýcarsku opět naplno odhalil desetiletí trvajících, specificky český problém: skutečnost, že v České republice jsou národní parky zejména regionálními a komunálními politiky stále považovány za cosi nepřátelského a dočasně, proti čemu je nutné bojovat a pokud možno se jich zbavit. Z vyjádření některých starostů regionu, podobně jako dřívějších výpadů zejména na jihu Česka, získává veřejnost především dojem, že vyhlášením národního parku končí demokracie, ředitel správy se stává autokratem, rozhodujícím o životě a smrti občanů-nevolníků, obývajících území parku, a že tamní obce, které by při neexistenci parku zcela jistě prosperovaly a topily se v penězích, díky němu živoří v bídě. Tehdejší ministryně životního prostředí namísto toho, aby se zastala „svého“ resortu – připomeňme, že politiku národních parků stanovuje ministerstvo, nikoli zdánlivě všemocní ředitelé správ – tento dojem svými vystoupeními ještě podpořila. Zasloužilo by si proto sepsat skutečné kompetence správ NP podle zákona o ochraně přírody a krajiny a porovnat pravomoci a povinnosti obcí na území parků s obcemi ve „volné krajině“, aby veřejnost i často nekompetentní novináři získali reálný obraz, který by byl podstatně odlišný od současné medializace; to by si však vyžádalo samostatný rozbor nad rámec tohoto článku.

Cílem tohoto příspěvku je poukázat na skutečnost, o níž sice pracovníci MŽP i správ NP v uplynulých desetiletích mnohokrát neformálně diskutovali, vedení resortu se však nikdy nepokusilo zveřejnit žádná čísla: obce v národních parcích byly a jsou dlouhodobě zvýhodňovány ve srovnání s jinými obcemi mimo NP při podpoře životně důležité infrastruktury, a to celkově v řádu stovek milionů korun. Jen málokterá obec je ochotna přiznat,

že přestože existence národního parku skutečně přináší řadu omezení, na druhé straně od státu prostřednictvím resortu životního prostředí získává finanční prostředky, na něž by mimo park v mnoha případech nikdy nedosáhla. Dotačních titulů pro obce v parcích je dnes celá řada a některé jsou vytvořeny specificky pro NP. Prostředky z nich získávané zejména na opravy a výstavbu komunikací a výměnu veřejného osvětlení za „ekologické“ jsou jistě zajímavé a celkově jdou také do stovek milionů, jsou však již jen jakousi „třešničkou na dortu“. Klíčovou byla a je základní vodohospodářská infrastruktura (VHI) – tedy kanalizace a čistírny odpadních vod (KČOV), vodovody a úpravní pitné vody. To, co dnes většina považuje za základní životní standard, před třiceti lety zejména na malých vesnicích – jmenovitě v pohraničí a podél železné opony – vůbec neexistovalo. Zkusme se tedy přenést do počátku devadesátých let a podívejme se na to, jak se stát zachoval k obcím v tehdejších třech národních parcích, k nimž 1. ledna 2000 přibyl i čtvrtý.

Ihned po obnovení obecního zřízení v roce 1990, ještě před přijetím balíku environmentálních zákonů v roce 1992, které zavedly čištění odpadních vod jako povinnost, si osvětenější zastupitelé ve stovkách menších obcí začínali uvědomovat, že s dosavadní praxí vypouštění odpadních vod do potoků a řek, prokopávání septiků a vyvážení fekálií na louky a do lesů se „zpátky do Evropy“, jak znělo populární heslo Občanského fóra, nikdy nedostaneme. Funkční kanalizace a ČOV se stala podmínkou jakýchkoli větších investic ve vesnicích, vypadajících zejména v pohraničí hůře než v roce 1945. Přitom ovšem příjmy většiny obcí, a téměř sto procentně obcí malých¹, nemohly ani symbolicky k investicím typu KČOV přispět. Přehledy

¹ Podle terminologie Ministerstva financí se za malé obce označují sídla pod 500 obyvatel.

obecních rozpočtů za uplynulých 30 let bohužel neexistují; pro představu tedy uvádím alespoň údaje mně osobně známé ze středočeské obce o 1000 obyvatelích, kde jsem počátkem 90. let odpovídal za přípravu a financování KČOV pomocí půjčky ze Státního fondu životního prostředí (SFŽP): tehdejší rozpočty obcí byly financované zcela jinak než dnes, hlavním zdrojem příjmů byl souhrn daně z příjmů osob, trvale hlášených v obci (ostatní tehdejší příjmy typu daně z nemovitostí byly spíše symbolické), a naše obec tak hospodařila s rozpočtem, který v oné dekádě postupně vzrůstal ze 2 na 4 miliony Kč. Přitom tehdejší projektové náklady na KČOV činily 32 milionů Kč – a to jde o obec kompaktní, bez jakýchkoli kanalizačních řadů vybíhajících daleko od centra, které obecně kanalizaci nesmírně prodražují. - Na celostátní úrovni bylo tedy zjevné, že bez výhodných půjček a v případě malých obcí hlavně dotací, o několik řádů převyšujících obecní rozpočty, je úkol vybudovat chybějící VHI nerealizovatelný. Zejména proto začal nově zřízený SFŽP takové finanční nástroje vytvářet a poskytovat. SFŽP se ovšem musel chovat ekonomicky – především KČOV jím podpořené musely splňovat základní kritéria, kterými byl minimální počet napojených ekvivalentních obyvatel (EO) a k němu vztažená délka kanalizační sítě. Tehdy se naplno ukázala slabina českého obecního zřízení, umožňujícího existenci samostatných obcí třeba jen s pár desítkami obyvatel: zejména obce v pohraničí, s typickou roztroušenou zástavbou, neměly nejmenší šanci kritéria pro podporu KČOV naplnit – kilometr kanalizačního řadu stojí stejně, ať již odkanalizovává 4 nebo 400 EO – jeho vybudování se však vyplatí až od určitého počtu EO, kterého v pohraničí nikdy nelze dosáhnout. Státní politikou se navíc brzy stalo odkanalizování obcí nad 2000 EO; ty ostatní měly (a dosud často mají) smůlu. To se v plné míře projevilo i u většiny vesnic v národních parcích: kdyby se nacházely ve volné krajině mimo park, neměly by kanalizace, ČOV, ale často ani vodovod, dodnes. Proto resort životního prostředí prosadil politiku podpory VHI v obcích v NP za podstatně příznivějších, mnohdy z ekonomického hlediska až nesmyslných podmínek. Za zmínku stojí i další „maličkost“, že zatímco pro obce mimo NP byla podpora na VHI poskytována zpravidla ve formě návrat-

ných půjček, vyžadujících ručení obecním majetkem (jenž často neexistoval či musel být vrácen v restitucích), u obcí v národních parcích se často jednalo o nevratné dotace bez jakýchkoli podmínek. Přehled této pomoci státu na VHI pro obce v národních parcích od 90. let do současnosti nebyl dosud nikdy zpracován. Požádal jsem proto SFŽP s odvoláním na zákon o svobodném přístupu k informacím o jeho zaslání. SFŽP mé žádosti v říjnu 2022 promptně vyhověl, za což mu patří dík. Výběr z rozsáhlých údajů od SFŽP, byť možná s určitými chybami, jsem se pokusil sestavit do následující tabulky. V ní jsou podle okresů uvedeny všechny obce na území jednotlivých národních parků s počtem obyvatel v každé z nich (stav k roku 2022), rok rozhodnutí o půjčce či dotaci, schválená výše podpory a její účel. U řady často nákladných investic je místo roku otazník: jedná se většinou o velké infrastrukturní projekty 90. let, kdy SFŽP poskytl podporu přímo, bez administrativních procedur, vyžadovaných pro ostatní obce.

K tabulce ještě dva komentáře. První se týká podpor jako takových. Při čtení tabulky je dobré si uvědomit, že až do počátku nijak neodůvodněného skokového zdražení stavebního materiálu a prací v roce 2019 (kdy ještě neexistovala inflace, na niž je dnes možné vše svádět) byla hodnota peněz podstatně jiná, než dnes. O 90. letech to platí v řádově vyšší míře: zejména investice do KČOV by v dnešních cenách byly dvoj- až pětinasobné – a pro malé obce tudíž ještě daleko nedosažitelnější. Druhý komentář se vztahuje ke skutečnosti, že u některých obcí je výše podpory očividně nízká. Jde zpravidla o situace, kdy daný projekt zasahuje do území NP jen okrajově – v takových případech SFŽP podpořil pouze ty části, nacházející se na území národního parku; celkové investiční náklady tak mohly být i řádově vyšší, zvýhodnění pro území NP však již nepodléhaly.

Leckdo může namítnout, že se dnes v obcích v národních parcích stěží najde člověk, který by měl důvod přemýšlet o takových samozřejmostech, jakými je vodovod či kanalizace, když lidi trápí desítky každodenních problémů a překážek, jaké mimo území parků nemusí nikdo překonávat. Odpověď je vcelku prostá: aby se něco stalo tak samozřejmým, že o tom dnes už nikdo

nepřemýšlí, musel to kdysi někdo vymyslet, naprojektovat, prosadit, vybudovat a – zaplatit. Bez tohoto posledního kroku by sebelepší snaha zůstala pouhým snem a problém neexistující VHI by dodnes – každodenně – přebíjel ty desítky ostatních. Právě připomenutí této prozaické skutečnosti je hlavním cílem tohoto článku.

Další slova by již byla nadbytečná. Na otázku v titulku tohoto článku si po pročtení tabulky a porovnání zejména počtu obyvatel u malých obcí a výše podpor pro ně ze SFŽP může každý čtenář odpovědět sám.

// ANALÝZY A KOMENTÁŘE

NP/okres/obec (počet obyvatel)	Rok	Výše dotace (Kč)	Předmět dotace
NP České Švýcarsko			
Okres Děčín: investice podpořeny v 5 z celkem 9 obcí v NP			
Doubice (98)	?	1 536 000	Sanace KČOV
	1999	10 001 000	KČOV
	2021	5 851 000	Čištění odpadních vod
Hřensko (267)		-	
Chřibská (1323)		-	
Janov (341)		-	
Jetřichovice (396)	?	4 514 000	ČOV pro objekt SNP
Krásná Lípa (3405)	2002	37 500 000	KČOV
Růžová (583)	2018	3 607 000	ČOV
	2021	1 037 000	Vrt
Srbská Kamenice (260)	2021	157 000	Vrt
Staré Křečany (1195)		-	
KRNAP			
Okres Trutnov: investice podpořeny v 9 z celkem 16 obcí v NP			
Černý Důl (683)	2003	7 500 000	Kanalizace v centru obce
	2010	366 000	ČOV pro objekt SNP
	2018	6 060 000	KČOV
Dolní Dvůr (275)	2010	353 000	ČOV pro objekt SNP
	2014	507 000	ČOV Sluneční stráž
Horní Maršov (935)		-	
Janské Lázně (655)		-	
Lánov (1771)		-	
Malá Úpa (144)	?	17 530 000	KČOV
	2010	402 000	Vodovod
Mladé Buky (2274)		-	
Pec pod Sněžkou (599)	2001	13 951 000	KČOV
	2010	486 000	ČOV Na Rozcestí
	2020	86 182 000	Kanalizace
Rudník (2008)	2019	5 702 000	Kanalizace
Strážné (214)			
Svoboda nad Úpou (1937)	2018	653 000	Kanalizace
Špindlerův Mlýn (979)		-	
Trutnov (29430)	2020	81 545 000	Kanalizace Babí
Vrchlabí (11968)	2018	3 692 000	Intenzifikace úpravy Herlíkovice
Žacléř (3058)	?	3 000 000	Zkapacitnění prameniště Rýchory
	2004	17 870 000	Likvidace odpadních vod
	2020	39 051 000	Kanalizace + vodovod
Okres Jablonec n. N.: investice podpořeny v 1 z celkem 2 obcí v NP			
Harrachov (1301)		-	
Kořenov (859)	2010	2 646 000	KČOV
Okres Semily: investice podpořeny v 6 z celkem 8 obcí v NP			
Benecko (1090)	2010	483 000	KČOV Štěpanická Lhota

	2018	1 344 000	Likvidace odpadních vod D. Štěpanice
	2020	15 671 000	Přepojení na nový vodní zdroj
Jablonec nad Jizerou (1576)	2001	7 181 000	Dostavba kanalizace
Jestřábí v Krkonoších (240)		-	
Paseky nad Jizerou (245)	2010	1 696 000	Kanalizace
Poniklá (1099)	2021	1 463 000	Vodní zdroj
Rokytnice nad Jizerou (2537)	2010	113 000	Intenzifikace úpravny vody
	2010	3 000 000	Čistá Jizera II
Víchová nad Jizerou (888)		-	
Vítkovice (340)	2010	7 732 000	ČOV
	2018	201 000	Kanalizace
	2018	171 000	Vodojem
	2020	5 581 000	Vodovod
	2021	676 000	Vodní zdroj
NP Podyjí			
Okres Znojmo: investice podpořeny v 8 z celkem 12 obcí v NP			
Havraníky (304)	?	19 798 000	Kanalizace
Hnanice (365)	2010	182 000	KČOV + vodovod
Horní Břečkov (262)		-	
Lesná (252)		-	
Lukov (1734)	2010	123 000	Rybník Lukov
Mašovice (532)	?	34 594 000	Kanalizace
Nový Šaldorf-Sedlešovice (1697)	?	3 059 000	Kanalizace
Onšov (68)		-	
Podmolí (165)	?	12 915 000	Kanalizace
Podmyče (112)		-	
Vranov nad Dyjí (750)	?	7 828 000	Kanalizace
Znojmo (33370)	?	2 605 000	Obnova ČOV
	2002	24 836 000	Kanalizace Konice, Popice
NP Šumava			
Okres Český Krumlov: investice podpořeny v jediné obci v NP			
Horní Planá (1993)	?	4 500 000	Kanalizace Hůrka
	1999	1 400 000	Kanalizace Pihlov
Okres Prachatice: investice podpořeny v 10 z celkem 12 obcí v NP			
Borová Lada (265)	2018	805 000	ČOV
	2020	23 176 000	Dostavba kanalizace
Horní Vltavice (340)	2003	4 402 000	KČOV
	2010	241 000	Vodovod
	2010	491 000	Nová ČOV
	2020	13 034 000	Intenzifikace ČOV
	2021	1 038 000	Posílení vodního zdroje
Kvilda (125)	?	619 000	Připojení vrtu Tetřev
	?	22 835 000	Dostavba KČOV
	2010	340 000	Vodovod
	2020	15 757 000	Vodojem
Lenora (669)	2007	15 611 000	Rozšíření KČOV
Nicov (91)		-	

// ANALÝZY A KOMENTÁŘE

Nová Pec (436)	2000	7 899 000	Kanalizace
Nové Hutě (86)	2021	211 000	Průzkumný vrt
Stachy (1126)	?	1 392 000	Připojení vrtu Jaroškov
	2002	532 000	Kanalizace Churáňov
	2018	2 846 000	KČOV
	2021	1 247 000	Průzkumný vrt
Stožec (201)	2021	310 000	Průzkumný vrt
	?	17 100 000	KČOV
	2007	12 206 000	KČOV
	2010	1 812 000	KČOV Č. Žleby + vodovod
Strážný (391)	2007	12 206 000	KČOV
Volary (3712)	2011	3 000 000	Doplňkové vodní zdroje
Želnavá (129)		-	
Okres Klatovy: investice podpořeny v 8 z celkem 9 obcí v NP			
Čachrov (498)		-	
Hartmanice (277)	2021	3 000 000	Připojení k vrtu
Horská Kvilda (66)	?	3 883 000	KČOV východní sběrač
	2000	1 775 000	KČOV
Kašperské Hory (1375)	2018	402 000	Intenzifikace ČOV
Modrava (99)	?	34 121 000	KČOV
	2020	13 067 000	Dostavba vodovodu
Prášíly (146)	?	6 235 000	KČOV N. Hůrka a Slučí tah
	2010	607 000	KČOV + vodovod
Rejštejn (239)	?	16 610 000	KČOV
Srní (217)	2007	21 812 000	KČOV
	2010	1 772 000	Kanalizace Antýgl
	2011	212 000	Dostavba vodovodu
	2021	3 000 000	Vodní zdroj
Železná Ruda (1573)	2003	11 846 000	KČOV Hojsova Stráž

PREBIEHAJÚCA REFORMA NÁRODNÝCH PARKOV NA SLOVENSKU

RASTISLAV RYBANIČ

Mgr. RASTISLAV RYBANIČ

Dlouholetý pracovník v oblasti ochrany přírody na Slovensku a na evropské úrovni. Působil v nevládních organizacích na Slovensku, v Bruselu a dále na slovenském MŽP ve funkci generálního ředitele zodpovědného za ochranu přírody, biodiverzity a krajiny. V průběhu předsednictví Slovenska v EU byl hlavním vyjednávačem za biodiverzitu. V současnosti působí jako konzultant ve společnosti Integra Group.

Od apríla 2022 došlo na Slovensku k viacerým zmenám v postavení a organizácii národných parkov, ktoré ich majú priblížiť k štandardom v okolitých krajinách. Na hodnotenie výsledku je ešte priskoro, ale je zaujímavé sledovať ako sa plánovaná reforma slovenských národných parkoch postupne aplikuje.

SITUÁCIA PRED REFORMOU

Po vzniku Slovenskej republiky sa režim v chránených územiach rozvíjal odlišne od Českej republiky aj keď prístup a manažment neboli úplne rovnaké ani počas existencie Československa. Čo sa týka národných parkov (NP), po roku 1993 pribudli na Slovensku k piatim národným parkom – Tatranskému národnému parku (TANAP), Pieninskému národnému parku (PIENAP), NP Nízke Tatry, NP Malá Fatra a NP Slovenský raj, ešte 4 ďalšie národné parky – NP Poloniny, NP Muránska planina, NP Veľká Fatra a NP Slovenský kras.

Z hľadiska medzinárodnej kategorizácie IUCN sú slovenské národné parky zaradené do manažmentových kategórií II, IV alebo V podľa stavu ich zonácie a regionálnych špecifik. Klasifikáciu veľkoplošných chránených území (NP a CHKO) do jednotlivých kategórií manažmentu chránených území IUCN vykonala ŠOP SR v rokoch 2014–2016. Na základe klasifikácie boli iba dva z deviatich národných parkov klasifikované v kategórii II IUCN, zatiaľ čo ostatné sú v kategórii IV alebo V (Kadlečík, 2017).

Počas obdobia od kedy vznikol TANAP v roku 1949 až po rok 2002 kedy boli vyhlásené dva posledné – NP Veľká Fatra a NP Slovenský kras, prešiel manažment parkov a starostlivosť o nich rôznymi prístupmi a modelmi. Ich podrobný opis nie je cieľom tohto textu. Situácia sa zjednotila v období po roku 2000, od kedy boli NP spravované svojimi správami, ktoré sa stali súčasťou

jednotnej organizácie ochrany prírody – Štátnej ochrany prírody SR (ŠOP SR). Do 31. 3. 2022 bola organizácia členená na riaditeľstvo so sídlom v Banskej Bystrici, deväť správ národných parkov, 14 správ CHKO, regionálne centrum ochrany prírody v Prešove a Správu Slovenských jaskýň v Liptovskom Mikuláši. Tieto organizačné útvary ŠOP SR nemali právnu subjektivitu. ŠOP SR riadila a koordinovala činnosť správ všetkých chránených území (NP a CHKO) a poskytovala im odbornú, metodickú, organizačnú, ekonomickú a projektovú podporu. Správy NP a CHKO mali svoju pôsobnosť rozdelenú v rámci celého územia Slovenska aj na maloplošné chránené územia a iné záujmy ochrany prírody nachádzajúce sa vo voľnej krajine.

Táto hierarchická štruktúra riadenia NP na jednej strane zjednodušovala a centralizovala obslužné činnosti organizácie ochrany prírody, na druhej strane však bránila v efektívite riadenia určitých činností a komunikácie na území parku. Napríklad pri spolupráci v cezhraničných NP bolo potrebné zapojenie ústredia ŠOP SR, takisto pri príprave cezhraničných projektov alebo komunikácii s obcami na území parku. Správy národných parkov tak boli často svojimi partnermi na regionálnej úrovni vnímané ako nadbytočný medzičlánok riadenia s nízkymi kompetenciami a nepredstavovali pre nich podstatných hráčov pri regionálnom rozvoji ani pri ochrane životného prostredia.

Najpodstatnejším rozdielom od situácie v českých národných parkoch, ale aj od NP v Poľsku a Maďarsku bol fakt, že NP neboli priamymi správcami štátneho majetku na svojom území. Správu lesných pozemkov vykonávala predovšetkým štátna spoločnosť Lesy SR, okrem TANAPu kde existovala osobitná organizácia Štátne lesy TANAPu. Hlavným cieľom týchto lesníckych

NP Muránska Planina. Foto Rastislav Rybanič

subjektov bola predovšetkým správa lesov a tvorba zisku z predaja dreva a poľovníckych činností. Ciele ochrany prírody v chránených územiach, v ktorých hospodárili, boli vnímané ako vedľajšie a často v rozpore s ich hlavným ekonomickým cieľom. Takisto správa poľnohospodárskych pozemkov, najmä lúk a pasienkov NP bola v správe Slovenského pozemkového fondu, ktorého hlavnou úlohou bolo štátnu pôdu prenajímať hospodáriacim poľnohospodárskym subjektom. Navyše, na Slovensku došlo pri reštitúciách majetkov aj k vráteniu pozemkov v chránených územiach pôvodným súkromným vlastníkom. Súkromní vlastníci pôdy v NP sa tak stali ďalšími hráčmi, ktorí sa snažili a snažia ovplyvňovať režim ochrany v NP a ich názor musí byť pri ochrane parku primerane braný do úvahy.

Takéto postavenie správcov chránených území vrátane správ NP komplikovalo dosahovanie adekvátnej ochrany NP a prispievalo ku vzniku rôznych konfliktov medzi dvoma typmi štátnych organizácií. Typickým príkladom konfliktu bol boj o spracovanie veterných a lykožrúťových kalamít v národných parkoch, najmä po veternej kalamite v TANAPe v roku 2004. Vzajom-

né boje lesníkov, poľovníkov a ochranárov zamestnávali v rôznej miere správy NP posledných 15 rokov.

Okrem nízkej efektivity bol tento systém riadenia národných parkov na škodu aj samotnej ochrane prírody, návštevníkom, samosprávam a regiónom a spôsoboval mnohé praktické problémy a komplikácie pri realizácii ochranných opatrení ochrane prírodných hodnôt parkov.

ZMENY V LEGISLATÍVE A POSTAVENÍ NÁRODNÝCH PARKOV

Zmena v systéme riadenia, postavenia a úlohe národných parkov bola dlhodobo požadovaná odbornou ochranárskou verejnosťou aj mimovládnyimi organizáciami. Problémom však bola politická akceptácia takýchto zmien, pretože záujmové skupiny benefitujúce z existujúceho stavu boli výrazne proti zásahom do tohto systému. Prelom nastal po voľbách v roku 2020 kedy si súčasný minister životného prostredia Ján Budaj osvojil myšlienku potreby reformy NP. Bola pripravená zmena zákona o ochrane prírody a krajiny, ktorá mala slovenským NP priniesť právnu subjektivitu, zlepšenie ich postavenia v regióne, zabez-

pečenie správy štátnych pozemkov na územiach parkov a niektoré ďalšie zlepšenia. Tento návrh, napriek tomu, že v strednej Európe je to štandard pre NP, bol v slovenských podmienkach pomerne revolučný. Návrh zmien vyvolal silný odpor v lesníckych a poľovníckych kruhoch aj medzi súkromnými vlastníkami lesov. Ich odpor vypočula skupina konzervatívnych, ale aj radikálne pravicových politikov. Návrh zmien, ale aj jeho dezinterpretácia vyvolali obavy samospráv a obyvateľov v obciach v okolí NP. MŽP SR zorganizovalo počas leta 2021 sériu pracovných stretnutí so samosprávami a vlastníkami v jednotlivých NP, kde vysvetľovalo navrhnutú zmenu systému pre NP a jej možné dopady na obyvateľov a regióny. Zložité rokovania následne pokračovali v parlamente a hlasovanie o návrhu novely zákona predloženej poslancami¹ bolo opakovane odložené, kým sa nedohodol kompromis. Do poslednej chvíle nebolo isté, že zmena zákona bude schválená. Reformu podporili svojimi podpismi vedci zo Slovenskej akadémie vied a univerzít naprieč Slovenskom, ako aj viac ako 56 tisíc občanov v petícii „Oslobodme národné parky“. Novelu zákona podporili aj najvyšší ústavní činitelia SR premiér a prezidentka. Hlasovanie o poslancekom návrhu zmeny zákona prebehlo 14. 12. 2021 a reformu podporilo 75 zo 76 prítomných hlasujúcich poslancov, proti bol jeden, nikto sa nezdržal². V pléne bolo v skutočnosti viac poslancov, no poslanci koalíciej strany Sme rodina a opozícia počas hlasovania vytiahli hlasovacie karty.

Schválený kompromisný text zákona bol oproti pôvodnému návrhu upravený tak, že od 1. 4. 2022 sa správa všetkých štátnych pozemkov presunula na novo vytvorené správy NP len na území TANAPu, PIENAPu a NP Slovenský raj. K tomuto dátumu prechádzajú pod ostatné národné parky len štátne pozemky v 4. a 5. stupni ochrany prírody, ktoré tvoria väčšinou maloplošné prírodné rezervácie, chránené areály, prípadne niektoré územia Natura 2000. Prechod správy území v 3. a nižšom stupni ochrany vo vlastníctve štátu je podmienený zonáciou tých parkov, ktoré ju ešte nemajú. S pozemkami správy NP dostávajú aj nehnuteľný a hnutelný majetok, ktorý súvisí

¹ Znenie návrhu <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=591>

² Hlasovanie v Národnej rade SR <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=47222>

so správou týchto pozemkov a príslušnú časť zamestnancov, ktorí pred tým pôsobili v štátnych lesníckych organizáciách alebo podnikoch.

Novelizovaný zákon o ochrane prírody a krajiny³ nadobudol účinnosť od 15. 1. 2022 a rozhodujúcim dátumom pre vznik správ NP a prechod pozemkov a majetku bol 1. 4. 2022.

Zaujímavosťou ešte je, že reforma NP na Slovensku bola deklarovaná ako jeden z cieľov Plánu obnovy EÚ na Slovensku a časť prostriedkov potrebných na realizáciu reformy sa bude čerpať z tejto podpory.

ZAVÁDZANIE ZMIEN DO PRAXE

Prijatá reforma je pomerne veľká zmena v porovnaní so situáciou pred tým. Jej uvedenie do praxe nebolo určite jednoduché aj kvôli krátkosti času, ktorá zostala MŽP SR, ŠOP SR a NP na praktickú prípravu. Medzi schválením novely zákona o ochrane prírody a vznikom správ NP ako samostatných subjektov zostal kvôli dlhému vyjednávaniu čas len približne tri a pol mesiaca. V rámci tohto krátkeho obdobia bolo potrebné pripraviť oddelenie správ od ŠOP SR, ich faktický vznik so všetkými praktickými aj administratívnymi náležitosťami a aj delimitáciu štátneho majetku, ktorý budú NP spravovať.

Ako bolo uvedené vyššie, to či budú NP spravovať všetky štátne pozemky v rámci územia parku, alebo len časti so 4. a 5. stupňom ochrany, ktoré predstavujú na Slovensku tú najprísnejšiu ochranu, záviselo od toho či majú NP schválenú zonáciu (PIENAP a NP Slovenský raj) alebo v prípade TANAPu od zlúčenia s organizáciou Štátne lesy TANAPu. V týchto troch parkoch bola delimitácia náročnejšia na rozsah pozemkov a majetku, ktoré prešli do správy NP. Spolu s pozemkami prešli do stavu nových správ NP aj príslušní zamestnanci z lesníckych organizácií a podniku Lesy SR. V TANAPe tvoria napríklad väčšinu zamestnanci z pôvodnej lesníckej organizácie. Novovzniknuté správy NP preto musia zápasieť aj so zmenou ich organizačných štruktúr, nielen s novými úlohami a povinnosťami, ktoré na správy NP zmenou kompetencií prešli.

V určitých lesníckych kruhoch pritom stále vládne nespokojnosť so schválením refor-

PIENAP Červený kláštor. Foto Rastislav Rybanič

my NP ako takej a preto sa môže stať, že prípadné zmeny v momentálne menšinovej vláde na Slovensku, alebo po najbližších voľbách dôjde k pokusu o zvrátenie reformy NP. Netreba špeciálne vysvetľovať, aký chaos by takýto krok priniesol a aký negatívny vplyv na NP by to mohlo mať. Po vzniku správ NP došlo aj k novým výberovým konaniam na posty riaditeľov NP. Prebehli transparentné výberové konania vrátane verejných vypočutí uchádzačov o tieto posty. Výsledky boli oznámené v septembri 2022. V približne polovici NP sa prihlásili a aj uspeli pôvodní riaditelia parkov, inde boli vybraní noví riaditelia z radov zamestnancov alebo známych a rešpektovaných osobností ochrany prírody potom, čo sa predchádzajúci riaditelia neprihlásili, alebo odišli do dôchodku. Najmä v prvých rokoch budovania správ NP ako inštitúcií považujem osoby riaditeľov za kľúčové pre úspešný štart NP v nových podmienkach. Podstatné sú nielen ich odborné a ochranárske znalosti a skúsenosti, ale aj predovšetkým ich manažérske schopnosti a autorita.

Na základe novely zákona o ochrane prírody a krajiny vznikli ako nový nástroj aj Rady národných parkov, do ktorých boli nomino-

vaní zástupcovia samospráv, súkromných vlastníkov alebo ich združení, miestnych podnikateľov alebo ich združení, zástupcov akademickej obce, mimovládnych organizácií a MŽP SR. Členom rady je vždy aj riaditeľ národného parku. Je potešiteľné, že vo viacerých radách parkov sú aj zástupcovia z okolitých krajín, väčšinou z prihraničných chránených území ako sú napríklad poľský Tatranský národný park. Zástupcov zo sesterských cezhraničných chránených území majú aj NP Slovenský kras alebo NP Poloniny. V rade NP Slovenský raj sú zastúpené aj osobnosti z Česka napríklad Z NP Šumava alebo NP Podijí.

ĎALŠIE DÔLEŽITÉ KROKY PRE SLOVENSKÉ NP

Reforma NP na Slovensku je určite správny krok, ale vznik správ NP je len prvý z množstva míľnikov na ceste k lepšej kvalite ochrany prírody v NP. Slovenské správy NP momentálne fungujú ako samostatné právne subjekty niečo viac ako pol roka. Po náročnom štarte sa musia v prvom rade zamerať na dobudovanie inštitúcií a dôležitých systémov pre ich fungovanie a zároveň sa musia sústrediť predovšetkým na zlepšenie ochrany prírody v parkoch,

³ Pozri najmä § 65a a 104i <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2002/543/20220115.html#paragraf-65b>

TANAP Kopské sedlo. Foto Rastislav Rybanič

čo je hlavný dôvod pre ktorý bola reforma NP iniciovaná.

Z výsledku schválenej reformy, ale aj zo samotnej potreby zabezpečenia ochrany prírodných hodnôt NP vyplýva urgentná potreba dopracovania a schválenia zonácií a programov starostlivosti NP. Momentálne má z deviatich NP schválený program starostlivosti a zonáciu len NP Slovenský raj. NP Poloniny má schválený program starostlivosti, ale nie zonáciu a PIENAP

má schválenú zonáciu, nie však program starostlivosti. Samostatnou kapitolou je aj otázka financovania činností v NP. Štátny rozpočet a fondy EÚ sa dajú využiť pri rozvoji parkov, ale z dlhodobého hľadiska musia NP na Slovensku vyrovnať hospodáríť a preukázať aj svoju finančnú udržateľnosť a miesto v ekonomike regiónov. Nové správy NP stoja pred rôznymi výzvami oblasti ochrany prírody a implementácie národných priorít, ale aj politik EÚ, ktorých

uplatňovanie musia na svojom území zabezpečiť.

Z pohľadu svojho stavu v čase vzniku a prechodu správy štátnych pozemkov, nezačínali slovenské NP na rovnakej štartovacej čiare. Bude preto veľmi zaujímavé sledovať, ako sa budú s týmito výzvami potýkať. Verím, že to zvládnu dobre.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Kadlečík, J. (2017) Prvé hodnotenie chránených území Slovenska podľa manažmentových kategórií IUCN. *Chránené územia Slovenska*, 89, 25–30.

TŘICETINY DRUHOVÝCH VÝJIMEK: MNOHO DŮVODŮ K ZAMYŠLENÍ

ČÁST III

PETR ROTH

RNDr. PETR ROTH, CSc.

Pracoval nejprve v základním výzkumu, později působil jako vedoucí správy CHKO Kokořínsko a poté na Ministerstvu životního prostředí v oblasti ochrany přírody, kde od roku 1998 odpovídal zejména za naplňování povinností, spojených s přípravou na vstup do EU. Od 2010 nezávislý konzultant se zaměřením na Naturu 2000, územní ochranu, monitoring a reporting. Pracuje především v zemích západního Balkánu.

Splnil-li žadatel o výjimku z ochrany druhů první dvě základní podmínky, tedy prokázal-li, že jeho záměr je ve veřejném zájmu a tento (jiný) veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nemá ještě zdaleka vyhráno – na cestě za vytouženou výjimkou jej čekají ještě dva další důležité milníky.

NEEXISTENCE JINÉHO USPOKOJIVÉHO ŘEŠENÍ

Prvním z nich je prokázání neexistence jiného uspokojivého řešení. Již desítky let jsme svědky zuřivého boje o výklad této podmínky mezi zastánci a odpůrci konkrétních záměrů, pro jejichž povolení je o výjimku žádáno. Odpůrci opakovaně argumentují tím, že jelikož účelem zákona o ochraně přírody je ochrana zvláště chráněných druhů, musí být takové řešení optimální pro dané druhy – což by ve většině případů představovala tzv. nulová varianta, tedy požadovaný záměr vůbec nerealizovat, případně varianta jeho realizace zcela jinde, nejlépe v jiném regionu či dokonce v jiném státě. Zoufalí zastánci záměrů dokazují, že nulová varianta není řešením, neboť jejich zájmem je konkrétní záměr realizovat, nikoli nedělat nic, a realizace jinde není možná proto, že vlastní určité pozemky na určitém místě s konkrétními socioekonomickými vazbami a nemohou si jednoduše koupit pozemky jiné někde jinde, i kdyby na to měli prostředky – ostatně je více než pravděpodobné, že v jiné lokalitě by okamžitě čelili zcela stejným problémům, neboť „místní“ by jejich záměr odmítali s naprostou stejnou argumentací. Ve skutečnosti si stačí jen pozorně přečíst (a chtít pochopit) první dvě věty prvního odstavce § 56 ZOPK. Ve větě první se výjimka povoluje „na žádost toho, kdo zamýšlí uskutečnit škodlivý zásah“. Věta

druhá pak stanoví žadateli mj. povinnost prokázat, že „neexistuje jiné uspokojivé řešení“. Máme tedy „škodlivý zásah“ (škodlivý z hlediska dopadů na ZCHD – pokud by nebyl „škodlivý“, nebyla by výjimka zapotřebí), který má konkrétního žadatele, a tento žadatel musí (jinými slovy) prokázat, že on sám nedokáže navrhnout jiné řešení s menším dopadem na ZCHD. Toto „jiné“ řešení se vztahuje k jeho záměru, nikoli k zájmům ochrany přírody. V praxi může nastat - a často skutečně nastává - situace, kdy naplnění této zákonné podmínky žadatele donutí, aby svůj záměr přehodnotil a doplnil technická či organizační opatření, jež dopady na ZCHD sníží; v takovém případě se upravený (doplněný) záměr stává právě oním požadovaným „jiným uspokojivým řešením“, a záměr „původní“ potom nelze povolit – což za takové situace ani žadatele, ani orgán ochrany přírody nemrzí. Vždy je však třeba mít na paměti, že „jiným uspokojivým řešením“ je jediné takové řešení, které umožní naplnit účel a cíle záměru žadatele (při dodržení pravidla, že dopady na ZCHD by měly být menší než u původního záměru, jinak by hledání alternativy nemělo žádný smysl). Odpůrci „bodových“ záměrů často argumentují příkladem liniových dopravních staveb, kdy se v řadě případů při hledání jiných uspokojivých řešení podařilo dosáhnout někdy i výrazných změn trasování – podle nich je třeba stejně nahlížet i na záměry stavební, těžební apod., situované do jedné konkrétní lokality (často relativně malé). Lze-li např. změnit trasu dálnice a nalézt tak jiné uspokojivé řešení, proč by nebylo možné nepovolit otevření kamenolomu v konkrétní lokalitě a požadovat, aby se takový kamenolom otevřel v jiném kraji, bude-li kvalita kameniva na jiné lokalitě stejná? Ve skutečnosti je v obou

případech situace identická, byť to tak na první pohled nevypadá: účelem dálnice je dopravně propojit body A a B, účelem kamenolomu je produkovat kamenivo na konkrétní lokalitě. U dálnice ovšem existuje teoreticky více alternativních řešení propojení bodů A a B, zatímco u kamenolomu mohou alternativy spočívat jediné v technologických ochranných opatřeních pro snížení dopadů na ZCHD, protože lokalizace je od počátku pevně dána a to, že by podobný kamenolom mohl otevřít jiný investor v jiném kraji, není pro daného žadatele žádným řešením – a zákon také naštěstí takovou absurditu vůbec nepožaduje. Je tedy nutné smířit se s tím, že „škodlivý zásah“ bude vždy škodlivým, zároveň se však všemi zákonnými prostředky snažit dosáhnout toho, aby míra škodlivosti záměru pro ZCHD byla co nejnižší. Vždy je také třeba mít na zřeteli, že pro udělení výjimky musí být nejprve splněna předchozí zákonná podmínka, tedy prokázání převahy jiného veřejného zájmu – právě v onom stupni má orgán ochrany přírody prostor pro úvahu, zda neexistuje reálné alternativní řešení s menším dopadem na ZCHD; pokud ano a žadatel odmítne o něm uvažovat, řízení se do třetí fáze ani nedostane, neboť převaha jiného veřejného zájmu nebude prokázána.

NEOVLIVNĚNÍ DOSAŽENÍ ČI UDRŽENÍ PŘÍZNIVÉHO STAVU DRUHU Z HLEDISKA OCHRANY

Zatímco první tři podmínky pro udělení výjimky bývají často účelově ohýbány jak žadateli, tak i odpůrci záměrů, u podmínky čtvrté jsme svědky jejího naprostého nepochopení jedněmi i druhými, ale bohužel i orgány ochrany přírody a dokonce i soudy. Je to s podivem, neboť koncept „stavu druhu z hlediska ochrany“ je velice přesně definován v ust. § 3 písm. t¹ ZOPK. Problémem je zřejmě to, že s tímto konceptem přicházejí do styku jen centrální orgány členských zemí EU v rámci reportingu Evropské komisi, pro ochranářskou veřejnost nemá praktický význam, a v neposlední řadě svou roli může hrát fakt, že definice

pojmu v zákoně a preambule ve směrnici většinou nikdo nečte. Podívejme se proto v krátkosti na smysl a především konstrukci tohoto konceptu.

Směrnice o stanovištích zavedla v roce 1992 pojem „stav z hlediska ochrany“ (conservation status) s cílem umožnit na úrovni členských států jednotným způsobem hodnotit stav druhů z příloh směrnice. Definovala, za jakých podmínek se tento stav považuje za „příznivý“ (v takovém případě mají členské státy povinnost tento stav udržet), a kdy je možné označit jej za „nepříznivý“ až „špatný“. Zjistí-li se, že konkrétní druh je ve stavu nepříznivém, má členský stát povinnost podniknout kroky, aby se stav postupně zlepšil až na stupeň „příznivý“. Podstatné je, že „stav z hlediska ochrany“ je jakousi souhrnnou charakteristikou druhu na území celého státu, a s výjimkou stenoendemitů tato souhrnná charakteristika nemá žádnou vazbu ke konkrétním lokalitám (nejen k ZCHÚ a území Natury 2000, ale ani k jakýmkoli jiným lokalitám s výskytem daného druhu). Stanovuje se na podkladě údajů z celostátního sledování stavu (monitoringu) na základě metodiky, vypracované v roce 2006 Evropským tematickým střediskem pro ochranu přírody (ETC/BD), původně určenou pouze pro účely reportingu Evropské komisi. Podle ní se na základě terénních dat v šestiletých intervalech vyhodnocuje stav každého druhu z hlediska ochrany, aby bylo možné zjistit, zda u něj v daném období došlo k nějakým změnám – a jsou-li tyto změny negativní, je to signál jak pro členský stát, tak i pro Komisi k přijetí cílených opatření. Podle uvedené metodiky ovšem vychází, že většina druhů v celé EU je v nepříznivém/špatném stavu z hlediska ochrany. Důvodem je nejen to, že mnoho druhů je v Evropě skutečně ohrožených, ale bohužel zejména skutečnost, že metodika ETC/BD uložila členským státům porovnávat aktuální, skutečný stav druhů s tzv. příznivými referenčními hodnotami (FRV), které si každý stát stanovil samostatně na základě představ o optimálním rozšíření a velikosti populace daného druhu. Sta-

novování FRV bylo naneštěstí pojato jako „vědecké cvičení“: členské státy byly instruovány, aby při konstrukci FRV nebraly v úvahu žádné socioekonomické aspekty a hodnoty navrhly čistě na základě vědeckých představ o optimálních podmínkách pro jednotlivé druhy. Je celkem jasné, že v dnešní době může jen málokterý druh mít „optimální“ parametry; a právě proto všechny druhy, které těchto parametrů v době stanovování FRV nedosahovaly, spadly automaticky do ranku „nepříznivého/špatného stavu z hlediska ochrany“, byť jim v současnosti často nic nehrozí – pouze nedosahují (a nikdy nebudou dosahovat) optimálních hodnot. V takovém případě je bohužel také nemožné, aby se jejich stav z hlediska ochrany někdy zlepšil – je-li „laťka“ FRV nastavena příliš vysoko, takže ji není možné již nikdy přeskočit. Jaký má ale toto vše vztah k druhovým výjimkám, vydávaným vždy pro určité lokality, když „stav z hlediska ochrany“ – jak jsme si právě vysvětlili – nemá na konkrétní lokality prakticky žádnou vazbu? Cílem tohoto požadavku směrnice a následně i zákona je zajistit, aby u nejvzácnějších, stenoendemických druhů, nacházejících se na několika málo lokalitách, nedošlo povolením škodlivého zásahu k likvidaci celého druhu. Takových druhů je obecně velice málo (u nás např. zvonek český či kuříčka hadcová), ale o to jsou vzácnější a zranitelnější – a škodlivý zásah byť i na jedné lokalitě by automaticky znamenal prudké zhoršení stavu z hlediska ochrany u celého druhu. Proto musí být taková možnost v řízení o výjimce explicitně vyloučena.

Jak je tomu však v daleko častějších případech, kdy konkrétní záměr sice nemůže nijak ovlivnit stav z hlediska ochrany na území celého státu, bude však mít negativní dopady pro místní populaci druhu, jehož stav z hlediska ochrany (na území celého státu) je nepříznivý či dokonce špatný? Nabízí se zdánlivě relevantní úvaha: je-li povinností členských států u takových druhů usilovat o to, aby se jejich stav z hlediska ochrany zlepšil, a konkrétní druhová

¹ Stav druhu z hlediska ochrany je považován za „příznivý“, jestliže údaje o populační dynamice příslušného druhu naznačují, že se dlouhodobě udržuje jako životaschopný prvek svého přírodního stanoviště, a přirozený areál rozšíření druhu není a pravděpodobně nebude v dohledné budoucnosti omezen, a existují a pravděpodobně budou v dohledné době i nadále existovat dostatečně velká stanoviště k dlouhodobému zachování jeho populací.

výjimka jde proti tomuto požadavku (kdy např. povoluje usmrcování jedinců a zábor biotopu lokální populace daného druhu), nelze takovou výjimku udělit. S takovou argumentací, zdánlivě logickou, se také v řízeních o výjimkách se strany odpůrců konkrétních záměrů setkáváme. Opírá se dokonce i o odkaz na judikaturu Soudního dvora EU, která tuto argumentaci podporuje². Jak je tomu ale doopravdy?

Zopakujme do třetice, že „stav z hlediska ochrany“ je charakteristikou, která nemá vazbu na konkrétní lokality – s výjimkou několika stenoendemických druhů. Řekli jsme si také, že „nepříznivý“ či „špatný“ stav druhu z hlediska ochrany je v mnoha případech výsledkem metodického postupu, kdy příliš „ideální“ hodnoty FRV vylučují, aby se takový druh kdy dostal do stavu „příznivého“, ačkoli fakticky (v pří-

rodě) není aktuálně ohrožen. Pokud se tedy žádost o druhovou výjimku vztahuje k takovému druhu, je nutné prověřit (v pravidelných hodnotících zprávách, vydávaných Agenturou ochrany přírody a krajiny), zda je tento stav způsoben skutečným ohrožením druhu v celém státě, či zda jde právě o důsledek nastavení nesplnitelných hodnot FRV. V takovém případě – a těch je většina – je třeba v řízení vyargumentovat, že ačkoli je daný druh ve stavu nepříznivém, konkrétní záměr nemůže mít vliv na tento stav na území celého státu (opět s výhradou stenoendemitů). A co k tomu říká judikatura EU? Citovaný rozsudek ve věci C-508/04 z května 2007 byl o pouhý měsíc později „přebit“ dalším rozsudkem téhož soudu věci C-342/05 Komise v. Finsko, který potvrdil přesně to, co bylo právě uvedeno – tedy že v takových situacích

jsou nepřijatelné jediné záměry, zhoršující „stav z hlediska ochrany“ na celém území státu, nikoli však záměry s negativním vlivem na místní populace, které celkový stav druhu na území státu neovlivňují.

Tím ovšem výčet podmínek pro udělení výjimky nekončí – zbývá ještě jedna, „legislativně skrytá“ v odstavci 7 § 56. S ní se seznámíme v závěrečném dílu tohoto seriálu, který přinese i některé úvahy o účelu, konstrukci a smyslu institutu druhových výjimek i několik návrhů do budoucna.

² Rozsudek ve věci C-508/04 Komise v. Rakousko

ZPŮSOB INFORMOVÁNÍ SPOLKŮ O ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ ANEB MOHOU NĚKTERÉ OOP BEZTRESTNĚ OBSTRUOVAT?

JITKA JELÍNKOVÁ

JUDr. RNDr. JITKA JELÍNKOVÁ, Ph.D.
V letech 2001 až 2015 pracovala na České inspekci životního prostředí jako vedoucí právního odboru ředitelství. V současné době působí jako poradkyně, konzultantka, lektorka a externí VŠ učitelka. Je členkou rozkladové komise ministra životního prostředí. Autorka a spoluautorka řady odborných publikací z oblasti práva životního prostředí, především ochrany přírody, a správního práva (výkon kontroly, správní trestání, právo na informace).

Pro ekologické spolky, které podle § 70 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny (dále též „ZOPK“) podaly věcně a místně specifikovanou žádost o informování o zahajovaných řízeních, má samozřejmě zásadní význam, zda je ve většině případů musí správní orgány¹ informovat o zahájení řízení adresným doručením, nebo tak „podle své úvahy“ mohou činit pouze zveřejněním na úřední desce. Nedávný rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 19. 7. 2022, č. j. 77 A 108/2021-88, považují za tak brilantně odůvodněný, že by snad mohl ukončit spory s některými orgány ochrany přírody, které z nepochopitelných důvodů dodnes odmítají jasné závěry rozsudku Nejvyššího správního soudu již z roku 2013.

PODMÍNKY ÚČASTI SPOLKŮ V ŘÍZENÍCH PODLE § 70 ODS. 2 A 3 ZOPK

Ustanovení o účasti občanů (§ 70) na ochraně přírody a krajiny, především o právu občanských sdružení (podle současného občanského zákoníku spolků) účastnit se při splnění stanovených podmínek správních řízeních, patří k pilířům zákona

o ochraně přírody a krajiny. Za třicet let účinnosti zákona bylo několikrát novelizováno² a ke sporným otázkám podmínek účasti v řízeních a rozsahu námitek uplatnitelných spolky vznikla bohatá judikatura. Pokud jde o podmínky účasti, řešily se především dvě otázky: i) zda, resp. za jakých okolností může být účastníkem správního řízení i spolek, který neměl před zahájením řízení podánu žádost o informace o zahajovaných řízeních podle § 70 odst. 2³, ii) zda spolkům, co podaly žádost o informování⁴, lze informaci o zahájení řízení sdělovat jen adresným doručením, nebo, resp. za jakých okolností zveřejněním informace na úřední desce a současně způsobem umožňujícím dálkový přístup; ode dne, kdy bylo spolku zahájení řízení oznámeno, se odvíjí zákonná osmidenní lhůta pro oznámení účasti v řízení.

V pořadí druhá otázka vychází ze znění poslední věty § 70 odst. 3 ZOPK, podle níž „*Dnem sdělení informace o zahájení řízení se rozumí den doručení jejího písemného vyhotovení nebo první den jejího zveřejnění na úřední desce správního orgánu a současně způsobem umožňujícím*

¹ V praxi, zvláště po zúžení práva účasti spolků v řízeních novelou § 70 odst. 3 ZOPK provedenou zákonem č. 225/2017 Sb., jde především o orgány ochrany přírody.

² Zásadní byla zmíněná novela č. 225/2017 Sb., která zúžila právo spolků z účasti ve všech řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny chráněné podle tohoto zákona, na účast v řízeních „podle tohoto zákona“. O kontroverznosti okleštění práv spolků i zamítnutí návrhu skupiny senátorů na zrušení této změny těsnou většinou 8:7 pléna Ústavního soudu (nálezez Pl. ÚS 22/17 ze dne 26. 1. 2021) bylo mnohokrát pojednáno různými autory.

³ Judikatura účast spolku, který v době zahájení řízení neměl podánu žádost o informování podle § 70 odst. 2, obecně připouští, viz např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 11. 2011, č. j. 6 As 19/2011-728, č. 2546/2012 Sb. NSS, a ze dne 27. 4. 2012, č. j. 7 As 25/2012-21, č. 2686/2012 Sb. NSS.

⁴ Vůči spolkům, které v době zahájení řízení neměly u příslušného správního orgánu podánu žádost o informování podle § 70 odst. 2 ZOPK, pochopitelně správní orgán žádnou informační povinnost nemá.

dálkový přístup“. Tato věta byla na konec odstavce 3 doplněna změnovým zákonem č. 186/2006 Sb. k tehdy novému stavebnímu zákonu, tedy s účinností od 1. 1. 2007. Do té doby § 70 odst. 2 a 3 způsob informování o zahajovaných řízeních neupravoval, logicky tedy přicházelo v úvahu jen adresné (individuální) doručení oznámení o zahájení řízení spolkům, které měly podánu platnou žádost o informování.

OD ROZSUDKU NEJVYŠŠÍHO SPRÁVNÍHO SOUDU Z ROKU 2013 (BY) MĚLO BÝT JASNO

Poslední věta § 70 odst. 3 ZOPK byla zpočátku opravdu mnohými chápána tak, že zveřejnění informace o zahájení řízení na úřední desce a současně způsobem umožňujícím dálkový přístup je rovnocenný, alternativní způsob informování spolků, mezi nímž a adresným doručením informace může orgán ochrany přírody (příp. jiný správní orgán) volit podle své úvahy. Tento výklad měl od počátku logické trhliny, protože jaký by byl význam každoročně podávané žádosti spolku podle § 70 odst. 2 ZOPK, když „všichni, kdo mají zájem“, by byli ve stejné pozici, tj. odkázání na pravidelné sledování úřední desky správního orgánu?

Jak nyní výstižně uvedl Krajský soud v Plzni v rozsudku citovaném v úvodu tohoto článku, „pokud by se bylo možné spolehnout na dobrou vůli samotných správních orgánů, že své postupy budou regulovat samostatně a v co nejlepším zájmu věci, nebylo by nutno postup správních orgánů nakonec vůbec normovat“ (bod 94. rozsudku)

Jednoznačný výklad poslední věty § 70 odst. 3 ZOPK podal Nejvyšší správní soud již v rozsudku ze dne 23. 10. 2013, č. j. 6 As 38/2013-23⁵. Jak uvedl, „ustanovení § 70 nezakládá samo o sobě oprávnění pro správní orgán, aby ekologickému spolku doručoval oznámení o zahájení řízení veřejnou vyhláškou, resp. aby libovolně volil mezi individuálním doručením jeho písemného vyhotovení nebo doručením veřejnou vyhláškou, jako by šlo o rovnocenné alternativy na výběr. Toto ustanovení pouze pro oba způsoby doručování upřesňuje, který

den se považuje za den sdělení informace o zahájení řízení. **Možnost doručovat také veřejnou vyhláškou se musí pro dané řízení opírat o jiný právní předpis** (např. § 87 odst. 1 věta druhá stavebního zákona z roku 2006 ve znění účinném do 31. 12. 2012, nebo § 144 odst. 2 správního řádu z roku 2004, který upravuje zahájení řízení s velkým počtem účastníků)“.

Nejvyšší správní soud tedy vysvětlil, že zákon o ochraně přírody a krajiny neřeší, jakým způsobem má být v tom kterém konkrétním případě informace o zahájení řízení spolku doručována. Určuje pouze okamžik (den) doručení u jednotlivých způsobů doručení (adresné doručení x doručování veřejnou vyhláškou), které náš právní řád zná. Zdravý rozum napoví, že nestanoví-li právní předpis z nějakého legitimního důvodu, že informace může být svým příjemcům sdělována pouze na úřední desce, musí jím být doručováno adresně, tedy způsobem, který jim poskytuje podstatně větší míru jistoty a komfortu. Takovým rozumným důvodem pro doručování účastníkům řízení či spolkům jako potenciálním účastníkům řízení (pokud se do 8 dnů od doručení informace do řízení přihlásí) veřejnou vyhláškou může být např. velký počet účastníků, tj. více než 30 (viz § 144 správního řádu).

Roma locuta causa finita, chtělo by se napsat, neboli právní názory vyslovené v rozhodnutích Nejvyššího správního soudu jsou zásadním vodítkem⁶ pro správní orgány. Některé orgány ochrany přírody však dodnes informují spolky, co mají podánu žádost o informování podle § 70 odst. 2 ZOPK, pouze vyvěšováním na úřední desce, přestože běžná řízení podle zákona o ochraně přírody a krajiny, např. o povolení kácení či územních nebo druhových výjimek, řízeními s velkým počtem účastníkům bývají výjimečně.

ROZSUDEK NEJVYŠŠÍHO SPRÁVNÍHO SOUDU Z ROKU 2020 NENÍ V ROZPORU S ROZSUDKEM Z ROKU 2013

Od roku 2020 začaly tyto orgány ochrany přírody na podporu svého (nezákonného) postupu odkazovat na rozsudek Nejvyš-

šího správního soudu ze dne 25. 6. 2020, čj. 4 As 20/2020-38. V něm soud skutečně konstatoval, jak orgány ochrany přírody zjevně nenakloněně právům spolků rády citují, že „požadavek, aby spolky aktivně sledovaly úřední desku příslušného správního orgánu, považuje za legitimní“, ovšem stejně jako v rozsudku z roku 2013 rozlišil způsob doručování informace spolku (který zákon o ochraně přírody a krajiny neřeší) a počátek běhu lhůty (jen v této otázce obsahuje ZOPK speciální úpravu). Jak uvedl, „ZOPK je *lex specialis* vůči stavebnímu zákonu i správnímu řádu a (v posuzované věci) proto při stanovení data, od kdy počala běžet lhůta pro podání oznámení podle § 70 odst. 3 ZOPK, není na místě vycházet z § 87 odst. 1 stavebního zákona ve spojení s § 144 odst. 2 a § 25 odst. 2 správního řádu, ale pouze z § 70 odst. 3 ZOPK, které obsahuje samostatnou (přísnější) úpravu toho, kdy dojde ke sdělení informace o zahájení řízení, a od kdy tak běží lhůta pro podání oznámení podle § 70 odst. 3 ZOPK“.

Neboli, jak opět velmi výstižně poznamenal Krajský soud v Plzni v rozsudku z července t. r., citované pasáže nelze zbavit jejich kontextu; „není sporu o tom, že v situaci, kdy je namístě podle zvláštní úpravy doručovat oznámení o zahájení správního řízení veřejnou vyhláškou, nemůže se jistě ani spolek, který podal žádost podle § 70 odst. 2 ZOPK, domáhat individuálního doručení takové informace; v takovém případě je legitimní požadavek, aby příslušný spolek sledoval úřední desku příslušného správního orgánu. Tento legitimní požadavek se však znovu opírá v první řadě o to, že jiný právní předpis doručení informace o zahájení správního řízení prostřednictvím jeho zveřejnění na úřední desce vůbec umožňuje.“ (bod 95. rozsudku)

Jinými slovy, pokud zvláštní právní předpis připouští, že i (někteří) účastníci řízení (např. v územním řízení či společném územním a stavením řízení s velkým počtem účastníků osoby s vlastnickým nebo jiným věcným právem k sousedním stavbám či pozemkům) musí počítat s tím, že se o zahájení řízení a dalších úkonech v něm nemusí dozvědět adresným doručováním, ale jen vyvěšením na úřední

⁵ Z toho rozsudku vychází např. komentář Vomáčka, V., Knotek, J., Konečná, M., Hanák, J., Dientsbier, F., Průchová, I. *Zákon o ochraně přírody a krajiny. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, na str. 534.

⁶ Srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 10. 11. 2016, čj. 2 Afs 165/2016-26, č. 3501/2017 Sb. NSS.

desce, tím spíše s tím v těchto případech musí počítat i ekologický spolek, který se účastníkem stává, jen přihlásí-li se do řízení v zákonné osmidenní lhůtě od sdělení informace o zahájení řízení.

Lze tedy uzavřít, že rozsudek Nejvyššího správního soudu z roku 2020 není v rozporu s „výchozím“ rozsudkem téhož soudu z roku 2013.

ROLI INFORMACE O ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ PODLE § 70 ODS. 3 MŮŽE PLNIT OZNÁMENÍ O ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ DORUČOVANÉ VEŘEJNOU VYHLÁŠKOU

Ratio rozsudků Nejvyššího správního soudu z roku 2013 i 2020 tedy spočívá v tom, že v určitých případech může dojít k tomu, že roli informace o zahájení řízení ve smyslu § 70 odst. 3 ZOPK (tedy informace spolkům s žádostí o informování podle § 70 odst. 2) bude plnit oznámení o zahájení řízení doručované (účastníkům) veřejnou vyhláškou v souladu s obecnými či zvláštními právními předpisy upravujícími dané správní řízení (bod 98. recentního rozsudku Krajského soudu v Plzni).

Možnost doručování oznámení o zahájení řízení nepriviligovaným účastníkům veřejnou vyhláškou v praxi nastává, jak známo, především v řízeních podle stavebního zákona. Není ovšem pravda, že by se tato řízení spolků po novele § 70 odst. 3 provedené zákonem č. 225/2017 Sb. netýkala. Jednak spolky mají na základě své žádosti podle § 70 odst. 2 ZOPK nesporně právo na informování stavebním úřadem o zahajovaných řízeních, při nichž mohou být dotčeny zájmy ochrany přírody a krajiny chráněné podle ZOPK, i pokud se územního nebo jiného řízení vedeného stavebním úřadem účastnit nemůžou.⁷

Především však Ministerstvo životního prostředí vyložilo, že rozhoduje-li stavební úřad o povolení kácení dřevin podle § 8 odst. 6 a/nebo o povolení výjimky ze zá-

kazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů podle § 56 odst. 6 na základě závazného stanoviska orgánu ochrany přírody, tj. rozhoduje-li na základě pravomoci založené zákonem o ochraně přírody a krajiny o zásazích do zájmů chráněných tímto zákonem, pak také příslušné řízení, v němž je takové rozhodnutí vydáváno, musí být vedeno podle zákona o ochraně přírody a krajiny. V souladu s tím musí být zachováno právo ekologických spolků účastnit se řízení vedených stavebním úřadem v rozsahu řešení otázek dotýkajících se ochrany přírody a krajiny, tj. otázek souvisejících s povolením kácení dřevin a povolením výjimek ze zákazů na ochranu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů⁸.

VE VŠECH OSTATNÍCH PŘÍPADADECH PROCESNÍ KOMFORT ADRESNÉHO DORUČENÍ

Za nejsilnější pasáž nedávného rozsudku Krajského soudu v Plzni považují zdůraznění smyslu právní úpravy, konkrétně podání žádosti spolku podle § 70 odst. 2 ZOPK o informování o zahajovaných správních řízeních. Jak soud uvedl, „mezi adresným (individuálním) doručením oznámení, tedy doručením jeho písemného vyhotovení, a jeho doručením vyvěšením na úřední desce je **evidentní rozdíl**. Ten po věcné stránce tkví v tom, že **individualizované oznámení o zahájení řízení poskytuje svému adresátu podstatně větší míru právní jistoty a procesního komfortu, neboť se o zahájení správního řízení dozví bez další své aktivity** (učiněné nad rámec podání žádosti podle § 70 odst. 2 ZOPK), jmenovitě **bez nutnosti kontrolovat v pravidelných intervalech úřední desky příslušných správních orgánů**. ... Zákon preferuje oznámení adresné.“ (zdůrazněni tučným písmem autorka článku)

Opravdu těžko chápat, že takto evidentní účel podání žádosti spolku podle § 70

odst. 2 ZOPK byly některé správní orgány schopny „nevidět“ a stavěly proti tomu svoji vlastní argumentaci, že paušální informování spolků o zahájených řízeních jen na úřední desce je vlastně pro zapojení spolků do ochrany přírody a krajiny výhodnější, neboť informaci mohou zachytit i spolky bez žádosti, a do řízení se „stihnout“ přihlásit do 8 dnů od vyvěšení na úřední desce. Jak zkritizoval Krajský soud v Plzni, takový výklad nerespektuje ani literu, ani smysl právní úpravy, naopak ji vyprazdňuje. Ve výsledku vedl k tomu, že „o něm (zahájení řízení) nebyl informován ani spolek, který právě za tím účelem podal žádost podle § 70 odst. 2 ZOPK, a který tak zcela důvodně a legitimně očekával, že o něm informován bude“ (bod 94. rozsudku).

OPAKOVANÉ ROZSUDKY KRAJSKÝCH SOUDŮ DÁVAJÍCÍ ZA PRAVDU SPOLKŮM

V závěru tohoto příspěvku už nelze tajit, že správními orgány (orgány ochrany přírody), které dlouhodobě nerespektovaly práva spolků s žádostí podle § 70 odst. 2 ZOPK na adresné doručování informace o zahájení řízení, byly nejen některé krajské úřady, ale že tento postup našel zastání i u některých útvarů Ministerstva životního prostředí.

Rozsudky Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. 6. 2019, č. j. 30 A 143/2018-35, a Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 7. 2021, č. j. 77 A 12/2021-46⁹, bylo vyhověno zásahovým žalobám ekologického spolku, a určeno, že **postup spočívající v odmítnutí zasílat spolku na základě žádosti podle § 70 odst. 2 ZOPK informace o zahajovaných řízeních přímo a odkazující jej pouze na elektronickou úřední desku, je nezákonný**.

Opakovaně citovaným nejnovějším rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 19. 7. 2022, č. j. 77 A 108/2021-88, bylo

⁷ Informace o zahájení řízení před stavebním úřadem má pro spolek nesporně význam, i pokud účastníkem řízení být nemůže. Přinejmenším proto, že podle § 65 odst. 1 zák. č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, může podat žalobu i neúčastník řízení před správními orgány, pokud „plausibilně“ namítá dotčení svých hmotných práv nezákonným rozhodnutím. Judikatura přitom již připouští, že spolek má i hmotná práva, neboť „fyzické osoby, pokud se sdruží do občanského sdružení (spolku), jehož účelem podle stanov je ochrana přírody a krajiny, mohou své právo na příznivé životní prostředí, zakotvené v čl. 35 Listiny, realizovat i prostřednictvím tohoto spolku“ (I. ÚS 59/14, IV. ÚS 3572/14).

⁸ Sdělení sekce státní správy MŽP, Věstník MŽP, částka 6/2021. Ministerstvo pro místní rozvoj ovšem instruovalo stavební úřady opačně, a spolky jsou nuceny se o svá práva aktuálně soudit.

⁹ Rozsudek byl napaden kasační stížností krajského úřadu sp. zn. 1 As 269/2021.

zrušeno rozhodnutí Ministerstva životního prostředí, které jako nepřipustné zamítlo odvolání ekologického spolku proti rozhodnutí krajského úřadu o povolení výjimky podle § 56 ZOPK. Ministerstvo vycházelo z toho, že spolek se nestal účastníkem řízení, neboť oznámení o účasti v řízení podal opožděně; zákonná lhůta 8 dnů byla totiž počítána od zveřejnění informace o zahájení řízení na úřední desce orgánu ochrany přírody I. stupně (krajského úřadu). Tento výklad poslední věty § 70 odst. 3 ZOPK shledal soud opětovně nesprávným, resp. podrobil jej silné a podle mého názoru excelentně odůvodněné kritice. Těsně před publikací tohoto článku jiný senát Krajského soudu v Plzni rozsudkem ze dne 13. 9. 2022, č. j. 57 A 102/2021-93, vyhověl další žalobě ekologického spolku proti rozhodnutí MŽP v obdobné věci (postupem orgánů ochrany přírody byla spolku s žádostí podle § 70 odst. 2 odňata možnost účastnit se řízení o povolení výjimky podle § 56).

ZÁVĚR

Z judikatury správních soudů od roku 2013 do současnosti jasně vyplývá, že orgány ochrany přírody jsou v naprosté většině

případů povinny informovat spolky s žádostí podle § 70 odst. 2 ZOPK adresným doručením informace o zahájení řízení. Možnost informování na úřední desce správního orgánu je dána pouze tehdy, pokud zvláštní zákon umožňuje doručování oznámení o zahájení řízení veřejnou vyhláškou.

Pro správní orgány by samozřejmě bylo snazší zveřejňování informací o zahájených řízeních (a o zamýšlených zásazích) na úřední desce, tedy právní úprava obdobná informování o navazujících řízeních podle zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí. Úprava práv spolků v § 70 odst. 2 a 3 ZOPK je však jiná a správní orgány jsou povinny ji respektovat.

Na pozadí dlouholetého porušování práv spolků některými orgány ochrany přírody, resp. vedení řady soudních sporů (ze strany správních orgánů za veřejné peníze) o podmínkách účasti spolků v řízeních nelze nevidět názorový střet o význam účasti angažované veřejnosti na ochraně přírody a krajiny, resp. životního prostředí vůbec. Nejen většinové veřejné mínění, ale bohužel i nezanedbatelná část „profesionálních ochranářů“ vnímá ekologické spolky spíše negativně. Považuji to za hluboký omyl,

jak z hlediska ideového („občanská sdružení (spolky) jsou významným a navýsost demokratickým prvkem občanské společnosti“¹⁰), tak praktického. Provokativně zde říkám, že podle mých dlouholetých zkušeností spolky pro zájem ochrany přírody a krajiny leckdy vyvinou mnohem větší úsilí než úředníci ochrany přírody, odborníci a další profesionálové.

¹⁰ Podle nálezu Ústavního soudu I. ÚS 59/14 ze dne 30. 5. 2014, podobně nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3572/14 ze dne 13. 10. 2015.

PROČ MILUJEME LIFE A PÁCHNÍKA HNĚDÉHO

VLASTIMIL KARLÍK

Ing. VLASTIMIL KARLÍK

Tajemník Koalice pro řeky, expert na ochranu přírody ve sdružení Arnika. Zabývá se zejména ochranou a obnovou vodních toků a říčních niv a soustavou Natura 2000. Jeden ze zakladatelů neformální Koalice NNO pro Naturu 2000.

PROČ PÁCHNÍK

Brouk páchník hnědý (*Osmoderma bar-nabita*) je vlajkovým druhem pro ochranu biotopů živočichů vázaných na dutiny starých stromů. Je to dáno jeho „životním stylem“. Larvy páchníka hnědého žijí 3-4 roky v dutinách listnatých stromů a živí se trouchem. Dospělí jedinci – brouci – pak mají jen několik měsíců na rozmnožení, než se jejich životní cyklus ukončí. Jsou přítomni hodně špatní letci – potřebují proto ničím nenarušenou letovou dráhu k nejbližšímu vhodnému stromu do vzdálenosti maximálně 200 metrů. Navíc jsou vybíraví – kmeny musí být částečně osluněné a uvnitř dutiny nesmí být ani moc sucho, ani moc vlhko.

Význam páchníka a jeho biotopů - starých stromů se odráží také v jeho silné ochraně v rámci evropské i české legislativy. Je to prioritní druh uvedený v přílohách II a IV evropské Směrnice o stanovištích a kriticky ohrožený druh dle Vyhlášky MŽP ČR č. 395/1992 Sb.

ARNIKA A OCHRANA STROMŮ VE VOLNÉ KRAJINĚ

Sdružení Arnika se zabývá ochranou stromů rostoucích mimo les již od roku 2006.

Úsilí o změnu legislativy a zvýšení povědomí veřejnosti o důležitosti ochrany stromů jsme se vždy snažili podpořit konkrétními akcemi. Kromě ekoporadny pro místní aktivisty a spolky to zpočátku byla zejména tzv. „Plechovka pro alej“, kdy jsme na stromy u silnic natírali bílé pruhy, abychom zvýšili bezpečnost provozu a uchránili tak vzrostlé stromy před kácením. Vždy jsme však chtěli udělat něco ještě více hmatatelného, něco, co by mohlo alespoň regionálně po nás v krajině trvale zůstat. K projektu na ochranu páchníka hnědého nás inspirovaly podobné zahraniční projekty. Od počátku jsme věděli, že naším cílem je pojmout ochranu krajiny a biotopů pro páchníka komplexně, a k tomu se obzvláště hodí evropský program LIFE.

PROČ JSME SI VYBRALI LIFE PROGRAM

Program LIFE se dlouhodobě věnuje ochraně přírody a biologické rozmanitosti; ochraně životního prostředí a klimatu. Oblast ochrany přírody zahrnuje jak ochranu druhů a stanovišť v rámci soustavy Natura 2000, tak i projekty obecněji zaměřené na ochranu biodiverzity.

Ořez vrb na hlavu prodlužuje jejich život; dutiny starých vrb jsou biotopem páchníka. Foto Vendula Šmolďasová

Cyklistická jízda Tour de Aleje je oblíbenou událostí i pro rodiny s dětmi. Foto Vendula Šmolďasová

K jeho hlavním výhodám patří:

- Podpora dlouhodobých projektů (typicky 5-6 let)
- Podporuje kombinaci „měkkých“ a „tvrdých“ opatření
- Věnuje pozornost monitoringu dopadů na přírodní fenomény, ekosystémové služby a socio-ekonomické podmínky
- Je orientován na dosažení výsledků, ale poměrně flexibilní, pokud jde o realizaci projektových aktivit a změny v projektu
- Podporuje projekty dostatečně velké a finančně náročné k dosažení významnějších a trvalejších změn

Dlouhodobost je v ochraně přírody nesmírně důležitá, má-li člověk vidět alespoň počáteční efekty svého konání. A to nejenom v samotné přírodě – dlouhodobé a systematické úsilí přináší plody i ve spolupráci se zájmovými skupinami a v budování příznivého společenského, legislativního a kulturního prostředí pro komplexní ochranu a dlouhodobou ochranu krajiny. Kombinace praktických managementových zásahů s osvětou, vyjednáváním, legislativou a koneckonců i s rozvojem vědeckého poznání je nutná a efektivní. Program LIFE umožňuje všechny tyto aspekty zohlednit v jednom projektu, byť důraz je (v podprogramu Natura) pochopitelně kladen na přímá ochranná opatření.

Pružnost při realizaci managementových opatření a důraz na monitoring jejich dopadů jsou rovněž vlastnosti, které jiným finančním nástrojům často chybí. Možnost

neustále přizpůsobovat detaily v realizaci projektu aktuální situaci je velmi podstatná právě už vzhledem k dlouhodobosti realizace a nárokům na udržitelnost výsledků. Typický projekt LIFE má objem rozpočtu cca od 20 mil. Kč výše. Je to částka ještě jakž takž zvládnutelná pro větší nevládní organizace, a zároveň dostatečná na to, aby v krajině dokázaly něco zásadnějšího realizovat.

HLEDÁNÍ PARTNERŮ A JEJICH ROLE V PROJEKTU

Při hledání partnerů pro projekt jsme se snažili poskládat tým tak, abychom se vzájemně doplňovali. Po zhruba roce tápání a poohlížení se kolem jsme si vybrali lokalitu – EVL Poodří – a partnery – Ostravskou univerzitu a ČSOP Studénka. Šlo nám o to, aby každý partner přinesl do týmu něco jedinečného a abychom dohromady zajistili všechny nutné dovednosti a znalosti. Arnika přinesla dlouhodobé zkušenosti s osvětou a prací s různými zájmovými skupinami, a také zkušenosti s řízením větších grantových projektů. ČSOP Studénka má dokonalou znalost území a kontakty s místními obyvateli a samosprávami. Ostravská univerzita pak samozřejmě přináší odbornost a obšírné znalosti o výskytu a chování páchníka v naší lokalitě.

NÁŠ PŘÍSTUP

V Poodří se páchník vyskytuje především ve starých vrších a, pro někoho možná překvapivě, také v hrušních. Doplnkově je

ho také možné objevit v lipách, dubech a topolech.

Podpořit jsme ho chtěli pokud možno v celém jeho životním cyklu, a také v životním cyklu jeho prostředí – listnatých stromů. Pro okamžitou záchranu vhodných mikrorostovišť jsou nutné dva typy opatření. Tím prvním je ořez starých vršů s dutinami tak, aby nedocházelo k jejich rozlomení a zániku biotopů páchníka. Jako na většině území ČR, dříve běžný ořez vršů na hlavu prakticky vymizel. Tím druhým je záchrana dalšího významného biotopů páchníka, kterým jsou lípy. Konkrétně v Poodří to znamená tlumit invazi jmelí bílého, které lípy masivně napadá. Šetrné ořezy perspektivních stromů pro nás zajišťují odborní arboristé. Abychom podpořili budoucí rozvoj a šíření páchníka hnědého v Poodří, sázíme v Poodří původní druhy stromů – duby, hrušně, topoly a vrby. Vytváříme tak podmínky pro vznik nových biotopů. Velkým problémem páchníka v Poodří je izolovanost jednotlivých lokalit jeho výskytu. Proto, jak při ošetřování vzrostlých stromů, tak i při výsadbách dbáme na to, abychom vytvářeli nášlapné kameny, které v budoucnu napomůžou tomu, aby se jednotlivé lokality výskytu propojily. Významnou a poměrně robustní součástí

Při sázení stromů pomáhají žáci místních škol. Foto Vendula Šmolďasová

Setkání s páchníkem. Foto Vendula Šmoldasová

projektu byly od počátku aktivity zaměřené na komunikaci s vlastníky a místními obyvateli. Vlastníci jsou pro nás klíčoví vzhledem k tomu, že bylo nereálné dotčené pozemky vykupovat. Pro zvýšení obecné podpory a akceptace zejména místních obyvatel jsme naplánovali celou řadu aktivit – exkurze pro školy a rodiče s dětmi; dílny v terénu, kde jsme předváděli správné metody ořezu vrb; každoroční Tour de Aleje – cyklistickou jízdu s ekovýchovným programem, tematicky souvisejícím s ochranou stromů a páchníka; knihu a výstavu o pozoruhodných stromech v Poodří a mnoho dalších. Důležitou součástí našeho projektu je pečlivá příprava a dokumentace prováděných zásahů. Začínáme vždy terénním šetřením s pracovníkem Správy CHKO Poodří. Každý strom je zaveden do databáze, včetně jeho souřadnic a základních charakteristik. Vzrostlé stromy prověřuje odborník, zda se v něm nevyskytuje páchník či jiné druhy chráněných živočichů. U stávajících nebo perspektivních biotopů definuje preventivní opatření tak, aby se předešlo jejich poškození. Po ošetření stromu arboristou jsou pak do databáze zaneseny údaje o provedeném zásahu. Třikrát v průběhu projektu (na začátku, uprostřed a na konci) jsou zpracovány podrobné monitorovací zprávy o dopadu managementových opatření na potenciálně dotčené druhy. Kromě

samotného páchníka to je lesák rumělkový, kuňka žlutobřichá a netopyří.

CO JSME ZJISTILI BĚHEM PROJEKTU

Kromě okolností, se kterými jsme při přípravě projektu počítali, jsme získali i některé cenné zkušenosti až v průběhu jeho realizace.

Už jsme naznačili, že chvíli trvá, než se zúročí výsledky práce s veřejností a s médií, výsledky jsou však prokazatelně pozitivní. Potvrdila nám to studie zpracovaná kolegy z Ostravské univerzity „Zpráva o mediálním obrazu regionu ve vztahu k ochraně páchníka“ z dubna 2022, která byla zpracována v rámci povinné aktivity „Monitoring socio-ekonomických dopadů“. Srovnání mediální analýzy na začátku projektu a po cca 4 letech realizace ukazuje nejen nárůst článků přímo o páchníkovi a aktivitách projektu, ale i obecně o životním prostředí, krajině a biodiverzitě. Praktické zkušenosti v terénu ukázaly, že ořez dlouho neudržovaných vrb je ještě obtížnější, než jsme čekali – prakticky všechny zásahy musel provádět specialista se stromolezeckým výcvikem. Úspěšně se ukázaly workshopy ořezávání vrb, které motivují vlastníky, aby údržbu stromů prováděli pravidelně.

Při výsadbách se osvědčila spolupráce s regionálními školkami – dodavateli sazenic, a to nejen z hlediska nižších nákladů

na dopravu, ale i z hlediska kvality sazenic, jejich místního původu a možnosti s předstihem dohodnout přípravu sazenic „na míru“.

Projekt přispívá nejen k praktické ochraně páchníka a zlepšení stavu jeho biotopů, ale i k rozšíření znalostí o jeho výskytu. Během prvních čtyř let projektu jsme do náleзовé databáze přispěli 61 novými záznamy (stav k lednu 2022).

Pokud jde o administrativní a organizační stránku projektu, potěšila nás dobrá spolupráce s externím monitorem, se kterým jsme mohli otevřeně probírat všechny problémy a překážky v realizaci, a který se dobře orientuje v problematice, místních podmínkách i pravidlech programu LIFE. Oceňujeme, že LIFE umožňuje poměrně pružně provádět změny, zejména v čerpání financí z naplánovaného projektového rozpočtu. Ukázalo se, že reálné potřeby realizace projektu si vynucovaly změny v rozpočtu prakticky neustále. Přes finanční podporu MŽP ČR představuje pro neziskové organizace realizace projektu takového rozsahu velkou výzvu zejména kvůli nutnému kofinancování a předfinancování. Je nutné mít finanční situaci stabilizovanou s dostatečnou finanční rezervou a použitelnými vedlejšími zdroji.

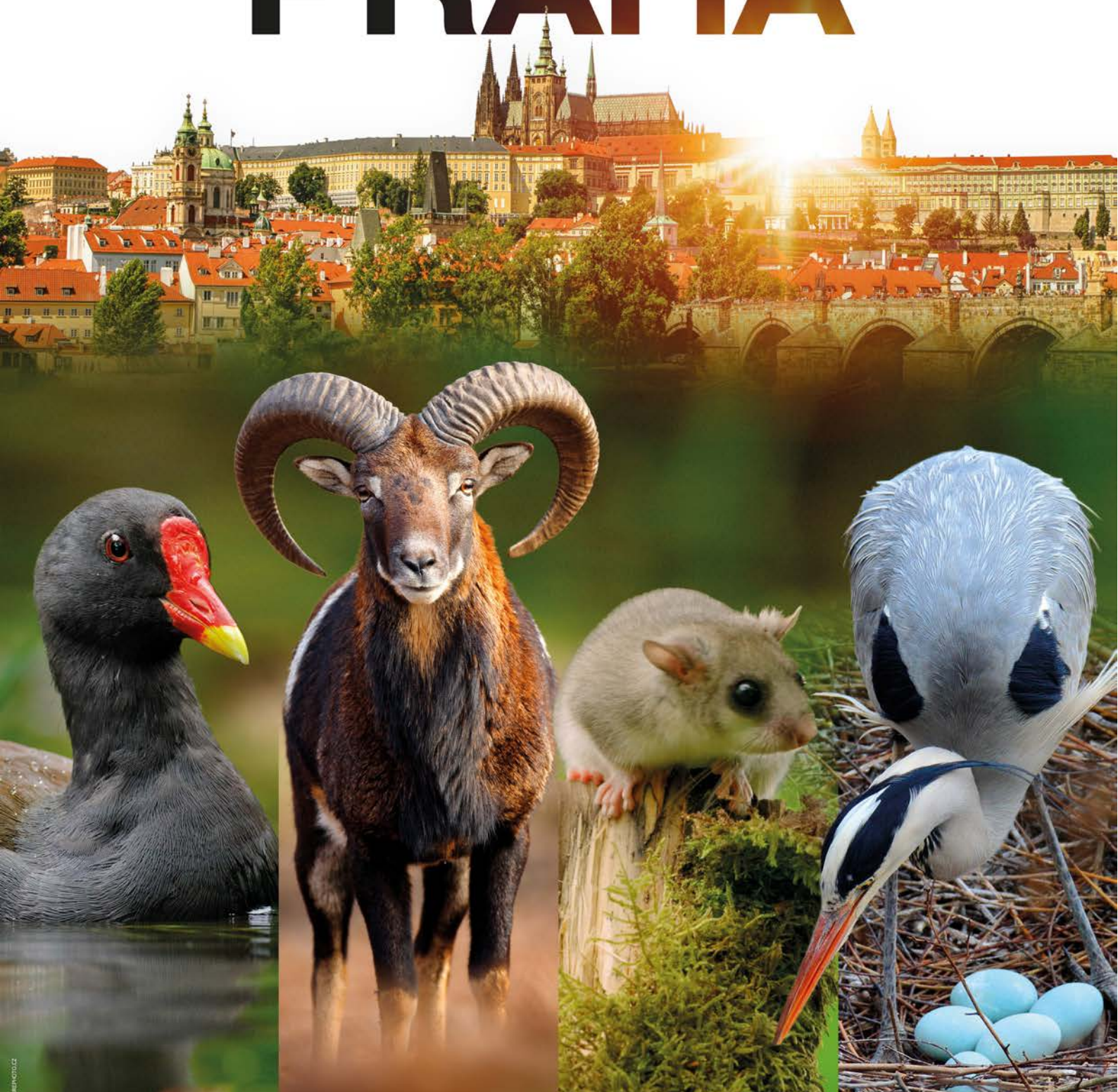
SHRNUTÍ

Program LIFE představuje kvalitativně vyšší finanční zdroj pro financování projektů nejen v oblasti ochrany přírody, vhodný i pro větší nevládní organizace. Dlouhodobě rozsáhlejší projekty kombinující měkká a tvrdá opatření dnes v podstatě z jiného zdroje financovat nelze. Nastavení podmínek pro žadatele a řešitele je víceméně příznivé. Pro úspěch při podání žádosti i při realizaci je nutná dobrá znalost cílů a pravidel programu LIFE, kvalitně sestavený projektový tým a spolupráce s monitorujícími institucemi. Odměnou může být potěšení z trvalých pozitivních změn v krajině i z rostoucího pozitivního vztahu k ochraně přírody u místních obyvatel.

Projekt Ochrana páchníka hnědého v Evropsky významné lokalitě Poodří - LIFE 17 NAT/CZ/000463 je financován z programu LIFE Evropské unie a Ministerstvem životního prostředí ČR.

Od tvůrců filmu **Planeta Česko**, vypráví **Jiří Macháček**

PLANETA PRAHA

Dobrodružná výprava do městské džungle

HRAJÍ SLÍPKA ZELENONOHÁ PLCH VELKÝ KOS ČERNÝ MUFLON EVROPSKÝ VOLAVKA POPELAVÁ ROHÁČ OBEČNÝ A DALŠÍ ODBORNÝ PORADCE ONDŘEJ SEDLÁČEK KREATIVNÍ PRODUCENTKA ČT VERA KRINCŮVÁ JOVÁ
KOPRODUCENTI JORDI NIUBÓ ROBERT KIRCHHOFF HUDBA IVAN ACHER ZVUK VÁCLAV FLEGL STRÍH TOMÁŠ DORUŠKA KAMERA JIŘÍ PETR PRODUCENT RADIM PROCHÁZKA REŽIE JAN HOŠEK

© KULI FILM, ČESKÁ TELEVIZE, IVO POST, ATELIER.DOC 2022. WWW.PLANETA-PRAHA.CZ

FOTO: CHODĚL / POKROK, KUTVĚRNÝ / OZ

FÓRUM OCHRANY PŘÍRODY představuje svobodný myšlenkový prostor založený na aktivním přístupu, vzájemné toleranci a schopnosti účastníků shodnout se na konsensuálních výstupech.

FÓRUM poskytuje prostor k diskusi, předávání poznatků a hledání řešení v různých aktivitách ochrany přírody. Zajišťuje svobodné vyjadřování názorů svých členů bez politických či institucionálních vlivů.

Fungování je založeno na permanentní názorové platformě v rámci provozu internetových stránek, na pravidelném setkávání a vydávání tohoto časopisu.

PODPOŘTE NAŠI ČINNOST

Snažíme se naše aktivity poskytovat zájemcům zdarma, což se daří díky projektům a další podpoře. Do budoucna se ale neobejdeme bez Vaší pomoci.

Vaše příspěvky můžete posílat na účet 2200318661/2010, použijte variabilní symbol 333.

DĚKUJEME VÁM